

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ว่าด้วยวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาของการการศึกษาค้นคว้าออกเป็น 7 ด้านด้วยกันคือ

1. ความหมายและขอบเขตของสังคมวิทยา
2. สังคมวิทยากับการศึกษา
3. การศึกษากับสังคม
4. ลักษณะพื้นฐานของสังคมไทย
5. การศึกษาภาคบังคับ
6. การวางแผนพัฒนาการศึกษา
7. เทคนิคเคสฟาย

ความหมายของสังคมวิทยา

สังคมวิทยา เป็นวิชาหนึ่งในสังคมศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาชีวิตในสังคม ทั้งนี้ เพราะมนุษย์เราตั้งแต่เกิดจนตาย ชีวิตต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นตลอดเวลา ซึ่งเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคม ทางสังคมวิทยาถือว่าสังคม กลุ่มคนหรือองค์กรใดก็ตามจะมีลักษณะเป็นระบบประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน แต่ละส่วนมีหน้าที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าในส่วนตัวก็ตาม ย่อมมีผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ของสังคมเป็นส่วนรวม และในระยะก่อกำเนิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ ย่อมจะเกิดความตึงเครียด ความปั่นป่วนวุ่นวาย ความขัดแย้งและปัญหาสังคม ดังนั้น ถ้าเราให้ความสนใจสังคมทั้งระบบ ก็จะช่วยให้เราวางแผนดำเนินการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ และสามารถนำสังคมไปสู่สภาพที่คนส่วนใหญ่ต้องการได้ (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง 2522: 109)

คำว่า สังคมวิทยา (Sociology) มาจากภาษาละตินว่า socius ซึ่งแปลว่าเพื่อน หรือผู้คบหาสมาคม และ logos แปลว่า ถ้อยคำ จึงแปลตรงตามตัวได้ว่า เป็นการอภิปรายกัน ถึงเรื่องสังคมมนุษย์ (ประสาท หลักศิลา 2511: 11)

สังคมวิทยาตามความหมายของ Webster's New Twentieth Century Dictionary (1971: 1723) หมายถึง วิทยาศาสตร์แห่งสังคม สถาบันทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการศึกษาอย่างมีระบบเกี่ยวกับพัฒนาการโครงสร้างและหน้าที่ของกลุ่มมนุษย์ (Human Groups) ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการแห่งการปะทะสัมพันธ์ หรือ กระสวนแห่งพฤติกรรมของกลุ่มชนซึ่งจัดไว้อย่างมีระบบ

ส่วนสุพัตรา สุภาพ (2522: 9) กล่าวว่า สังคมวิทยา เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่ว่าในรูปใด มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ในการดำรงอยู่ต่อไปในสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้ประกอบกันขึ้นมาเป็นโครงสร้างของสังคมและมีอิทธิพลอย่างมากเหนือพฤติกรรมของมนุษย์ จากความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกันทำให้ได้เรียนรู้ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ และพัฒนาบุคลิกภาพ นิสัยใจคอ ความคิดและแบบของการดำเนินชีวิต ซึ่งบางส่วนก็ขึ้นอยู่กับกรอบที่ได้รับ

Max Weber (Eldridge 1972: 9) กล่าวว่า สังคมวิทยา เป็นศาสตร์ซึ่งพยายามเข้าใจและตีความหมายของการกระทำทางสังคม เพื่อจะได้มาซึ่งคำอธิบายว่า การกระทำทางสังคมมีผลต่อเนื่องกันอย่างไร Herbert Spencer (Andreski 1972: 41-43) ณรงค์ เส็งปรีชา (2523: 1) และ สนิทศักดิ์ สนิทศักดิ์ (2517: 44) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า "สังคมวิทยา" คือ วิชาสังคมศาสตร์ที่ศึกษาถึงปัญหาสังคม อาทิเช่น การหย่าร้าง อาชญากรรม ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ จิปาถะในสังคมมนุษย์ รวมถึงการจัดระเบียบสังคม ประชากร มนุษยนิเวศวิทยา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความไม่เป็นระเบียบของสังคม ส่วน Spencer มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ยังเป็นการศึกษาในเรื่องครอบครัว การเมือง ศาสนา การควบคุมทางสังคม องค์การชุมชน การแบ่งชั้นทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคม

กล่าวโดยสรุป "สังคมวิทยา" เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยสังคมวิทยาเชื่อว่าความสัมพันธ์เหล่านี้ประกอบกันเป็นโครงสร้างของสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ขอบเขตของสังคมวิทยา

ดังที่กล่าวแล้วว่า สังคมวิทยาเป็นการศึกษาเรื่องราวของสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ดังนั้นขอบเขตของสังคมวิทยาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ซึ่ง ชนิตา รักษ์พลเมือง (2525: 4-6) บรรพต วีระสัย (2514: 11-14) และมอริส โรเซ็นเบอร์ก (มอริส โรเซ็นเบอร์ก, ใน กอ สวัสดิ์พาณิชย์, บรรณาธิการ 2499: 63-70) มีความเห็นคล้ายคลึงกันดังนี้

1. สังคมวิทยา ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในรูปต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา บุตรกับบิดามารดา ครูกับนักเรียน และพี่กับน้อง เป็นต้น ดังนั้นองค์ประกอบของการศึกษาทางสังคมวิทยาในแง่นี้ คือ

1.1 ศึกษาโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ศึกษาลักษณะมูลฐานทางสังคม ที่ทำให้สังคมคงอยู่ได้ และสังคมจะคงอยู่ได้เพราะระบบต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองและการปกครอง ฯลฯ รวมถึงสถาบันกลุ่มต่าง ๆ รูปแบบที่เป็นตัวแทนของพฤติกรรมของสังคม และการจัดระเบียบในสังคม

1.2 ศึกษากระบวนการทางสังคม (Social Process) แบบของการกระทำ การปฏิบัติ การกระทำระหว่างกัน (Social Interaction) ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

1.3 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันสังคม เกิดขึ้นในสมาชิกของสังคม และส่วนประกอบอื่นของสังคมทั้งในด้านรูปและหน้าที่ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดและในลักษณะต่าง ๆ ของวิถีการดำเนินชีวิต

2. สังคมวิทยา ศึกษาลักษณะสังคมมนุษย์ ศึกษาสังคมทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ แยกแยะความรับผิดชอบหรือหน้าที่ส่วนต่าง ๆ ของสังคม รวมถึงการอบรมให้รู้ถึงระเบียบของสังคม (Socialization) และการแบ่งสรรหน้าที่ (Role Allocation) ของคนในสังคม

3. สังคมวิทยา ศึกษาสถาบันของสังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมืองและการปกครอง ฯลฯ ทั้งนี้เพราะสถาบันเป็นที่รวมของบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัว การสมรส ความเชื่อ และการนับถือศาสนา

ประโยชน์ของสังคมวิทยา

เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บุคคลที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ย่อมได้รับความยุ่งยากและก่อให้เกิดปัญหาสังคม ดังนั้นสังคมวิทยาจะช่วยให้บุคคลเข้าใจลักษณะสังคม เข้าใจเหตุการณ์ในสังคม ช่วยให้เข้าใจสภาพที่เป็นจริงของชีวิต ช่วยให้อุทิศปรับปรุงสติปัญญาและความสามารถ นอกจากนี้ยังช่วยปรับปรุงระเบียบและแก้ปัญหามาตรฐาน ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมืออันดีในสังคม เป็นการลดปัญหาสังคมได้บ้าง (อาานนท์ อภาภิรม 2508: 18) และยังช่วยให้ผู้ศึกษามีใจกว้าง ปราศจากอคติ มองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามสภาพความเป็นจริง รู้จักเข้าใจและเห็นคุณค่าของปัจจัยทางสังคม เข้าใจลักษณะแท้จริงของมนุษย์และช่วยเน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์อีกด้วย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, แผนกอิสระสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา 2516: 20)

สังคมวิทยา พิสูจน์หรือหาคำตอบในลักษณะที่ปราศจากอคติ หรือไม่นำค่านิยมของสังคมมาเป็นบรรทัดฐาน ดังนั้น คนทั่วไปจึงสามารถนำสังคมวิทยามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวมได้ และผู้ที่สามารถนำสังคมวิทยาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี คือ ผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารประเทศ ซึ่งจะต้องนำเอาสังคมวิทยามาเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งในการที่จะวางแผนหรือหาทางออกที่ดีที่สุดกับการพัฒนาประเทศ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (สุพัตรา สุภาพ 2522: 13)

สังคมวิทยากับการศึกษา

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในโลก ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ได้มีการทุ่มเทเงินทองอย่างมากมายเพื่อจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นตัวแปรหลักที่สำคัญในการกำหนดรูปลักษณะของสังคม ความเป็นอยู่ ตลอดจนคุณภาพของชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะ

ในสภาพการณ์ที่สังคมมีความสลับซับซ้อนขึ้นทุกทีนั้น การศึกษาจะมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ความสามารถและทักษะของคน การจัดการศึกษาจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเราสามารถปรับปรุงระบบและจัดบริการการศึกษาให้ "ถูกต้อง" เหมาะสมกับสภาพการณ์และความจำเป็นได้มากน้อยเพียงใดเป็นประการสำคัญ (ไพจิตร เอื้อทวีกุล 2522: 255)

การที่สังคมจะอยู่รอดนั้น ทางสังคมวิทยาถือว่าไม่เพียงแต่ให้มีประชากรเพิ่มขึ้น มีการสืบทอดวงศ์ตระกูลเท่านั้น ยังต้องมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมด้วย โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขัดเกลาทางสังคม การสร้างสังคมที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละยุคแต่ละสมัยนั้น สังคมวิทยาถือเป็นหน้าที่ของการศึกษา (นิพนธ์ คันธเสวี 2522: 175) ประเสริฐ แยมกลินฟุง (2522: 111-122) กล่าวว่า ในทุกสังคมจำเป็นต้องมีการให้การศึกษาก่อสมาชิกที่เกิดใหม่ เพื่อให้สืบทอดสถาบันทางสังคม สังคมวิทยามองการศึกษาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ซึ่งทำหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเข้าใจในวัฒนธรรม มีทักษะและความรู้อย่าง ๆ ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต

2. การจัดสรรบทบาท (Role Allocation) การศึกษาจะช่วยกระจายสมาชิกของสังคมให้มีอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่การงาน แยกต่างกันไปตามลักษณะของการศึกษาที่ได้รับ

นอกจากนี้นักสังคมวิทยา ยังถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการเตรียมบุคคลให้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม ที่จะดำรงชีพอยู่ในกลุ่มแห่งสถาบันสังคม ซึ่งมีโรงเรียนเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว โดยสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เด็กจะต้องเรียนรู้เพื่อการเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นครู เป็นข้าราชการ เป็นพ่อค้าหรือนักขาย เรียนรู้เพื่อรักษากฎหมายและรัฐจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างไร และจะต้องได้รับการเตรียมการเพื่อการปรับปรุงศีลธรรมจรรยาของสังคม (ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ และวราคม ทีสุกะ 2522: 70) ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการศึกษา มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมอย่างเหนียวแน่น

ในการจัดการศึกษานั้น นักการศึกษาจำเป็นจะต้องรู้จักสังคมอย่างแท้จริง จึงจะสามารถจัดการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของสังคม นักการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยนักสังคมวิทยาในการให้ความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสังคม ซึ่งนักสังคมวิทยาสามารถช่วยได้เป็นอย่างดี เพราะนักสังคมวิทยาเป็นผู้ที่สามารถมองภาพรวมของสังคมได้อย่างเด่นชัดที่สุด ทั้งนี้เพราะนักสังคมวิทยาถือว่าสังคมเป็นหัวข้อใหญ่ของการศึกษา สังคมจะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ครอบครัว การศึกษา ฯลฯ สังคมดำรงอยู่ได้อย่างไร โครงสร้างเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสังคม นักสังคมวิทยาจะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล และลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนลักษณะชนชั้นกรรมเนียบประเพณี ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย และคุณค่าที่ยึดถือกัน แพร่หลายในสังคม (ประเสริฐ แยมกลินฟูง 2522: 116) สวนสุพิตรา สุภาพ (2522: 10-15) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า นักสังคมวิทยามีประโยชน์ต่อสังคมมาก เพราะสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ในทางสังคมได้ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้เข้าใจใคร่จัก และสามารถที่จะหาทางในการพัฒนาการศึกษาให้ดีขึ้น การศึกษามนุษยชาติในปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยในการพัฒนา ช่วยในการแก้ปัญหาของมนุษยชาติได้ สังคมวิทยาจะเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และประเมินสภาพต่าง ๆ ของสังคม นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดีและการหาหนทางที่ถูกต้องในการวางแผนพัฒนาประเทศและการศึกษา

นักสังคมวิทยาถือว่า การศึกษาเป็นสถาบันที่มีหน้าที่สำคัญในสังคม สถาบันการศึกษาจะทำหน้าที่ของตนได้ก็เพียงใดโดยขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทรรศนะของนักสังคมวิทยาที่มองสังคมเป็นระบบ ที่มีโครงสร้างประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน และมองพฤติกรรมของบุคคลว่าอยู่ภายใต้อิทธิพลของโครงสร้างนั้น ความแตกต่างของบุคคลอธิบายได้เพราะบุคคลเหล่านั้นมีตำแหน่งหน้าที่ไม่เหมือนกันในโครงสร้างของสังคม สังคมมีอิทธิพลเหนือบุคคล ความเข้าใจในเรื่องบุคลิกภาพ อิทธิพลของวัฒนธรรมและอิทธิพลของกลุ่ม ย่อมจะช่วยให้นักการศึกษาได้เข้าใจความซับซ้อนของระบบการศึกษาและมองเห็นปัญหาสำคัญบางอย่าง ซึ่งมูลเหตุส่วนหนึ่งมาจากข้อจำกัดของสถาบันอื่น ๆ และจากโครงสร้างภายในตัวของระบบการศึกษาเอง ประเสริฐ แยมกลินฟูง (2522: 185) กล่าวต่อไปว่า สังคมวิทยามีประโยชน์สำหรับนักการศึกษา โดยการช่วยให้มองเห็นปัญหาหรือตั้งปัญหา หรือให้ข้อมูลใดดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากสังคม การศึกษาเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอื่น ๆ ของสังคม ดังนั้นปัญหาการศึกษาที่เกิดจากสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาดัชนีผลทางการศึกษา จึงเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างชัดเจน เช่น เกี่ยวข้องกับระบบชนชั้น ระบบครอบครัว ซึ่งสังคมวิทยาจะช่วยให้เข้าใจขอบเขตและปัญหา

2. ปัญหาโครงสร้างของระบบการศึกษาเอง เช่น ปัญหาเรื่องสอนแล้ว นักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก ครูขาดกำลังใจในการสอน การแบ่งส่วนราชการ ระบบราชการ อำนาจผูกขาดบัญชา การปฏิบัติบางอย่างของครู เช่น การให้นักเรียนนั่งแถวเพื่อรับผู้ใหญ่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการศึกษา ซึ่งนักสังคมวิทยาจะช่วยให้มองเห็นปัญหา เพื่อที่นักการศึกษาจะสามารถแก้ไขได้โดยใช้ระบบสังคมวิทยาเข้าไปวิเคราะห์

ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ และ วราคม ที่สุก๊ะ (2522: 81) ได้กล่าวถึง สังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาว่า สังคมวิทยาการศึกษา เป็นการวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องในสถาบันการศึกษา เช่น การกระทำระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ระหว่างครูใหญ่กับครูน้อย และความสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษากับระบบอื่น ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น บราวน์ (Brown อ้างถึงใน ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ และ วราคม ที่สุก๊ะ 2522: 23) มีความเห็นว่า สังคมวิทยาการศึกษาจะวิเคราะห์เกี่ยวข้องไม่เพียงแต่การศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่วิเคราะห์รวมไปถึงสื่อการศึกษานอกโรงเรียนด้วย เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนเล่น วัดหรือศาสนา เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมไปถึงแบบกระสวนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีแทรกอยู่ในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตประจำวัน และศีลธรรมจรรยาของชาวบ้านทั่ว ๆ ไปอีกด้วย จะเห็นได้ว่าการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมวิทยาอย่างแยกกันไม่ออก ซึ่ง แฮริส (Harris อ้างถึงใน ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ และ วราคม ที่สุก๊ะ 2522: 86) กรรมาธิการฝ่ายการศึกษาของสหรัฐอเมริกา เป็นคนแรกที่กล่าวว่า การศึกษาจะต้องมีสังคมวิทยาเป็นพื้นฐาน ซึ่งเขียนไว้ว่า "No philosophy of education is fundamental until it is based on sociology" แปลความว่า "ไม่มีปรัชญาการศึกษาใด ๆ ได้ชื่อว่า เป็นรากฐานสำคัญ ถ้าหากปรัชญาการศึกษานั้นไม่มีสังคมวิทยาเป็นพื้นฐานรองรับอยู่ก่อน"

ปัจจุบันได้มีการใช้สังคมวิทยาการศึกษาเป็นพื้นฐานสำหรับการเลือกเป้าหมายทางการศึกษาแล้ว ซึ่งศาสตราจารย์ บรูค โอเวอร์ (Brookover อ้างถึงใน ดาวร เกิดเกียรติพงศ์ และ วราคม ที่สุกะ 2522: 89) ได้รวบรวมแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมวิทยาการศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

1. สังคมวิทยาการศึกษา เป็นแนวทางไปสู่ความก้าวหน้าทางสังคม และให้แนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมได้ เพราะเชื่อว่าการศึกษาคือปัจจัยที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้น หน้าที่ของการศึกษา คือ ปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น
2. สังคมวิทยาการศึกษา เป็นพื้นฐานสำหรับการเลือกเป้าหมาย ช่วยในการกำหนดเป้าหมายของการศึกษาอย่างเที่ยงตรง โดยทำการวิเคราะห์สังคม ความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์
3. สังคมวิทยาการศึกษา เป็นการวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมประพัตติสนใจเรื่องของการจัดกระบวนการศึกษาว่าจะจัดอย่างไร จึงจะทำให้บุคคลมีการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีกว่า
4. สังคมวิทยาการศึกษา วิเคราะห์ฐานะหรือตำแหน่งของการศึกษาในสังคมและชุมชน ทั้งนี้เพราะหน้าที่ของสถาบันการศึกษาในชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ ได้ทำการวิเคราะห์โรงเรียนกับสังคม เน้นการวิเคราะห์ชุมชนและสังคมที่เกี่ยวข้องถึงหน้าที่ของการศึกษา
5. สังคมวิทยาการศึกษา เป็นการวิเคราะห์การปะทะสังสรรค์ทางสังคมภายในโรงเรียน และระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ นักการศึกษาสามารถนำหลักการหรือความรู้ทางสังคมวิทยาไปใช้กับการศึกษาได้ เช่น การเลือกเป้าหมายทางการศึกษา การปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร การจัดระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพคน ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมวิทยาเน้นการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับการศึกษา พยายามทำความเข้าใจกับนักการศึกษา โรงเรียน และสถาบันการศึกษา พร้อมทั้งสภาพการณ์ทางวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ

กล่าวโดยสรุป สังคมวิทยาทำการศึกษาชีวิตในสังคม สาเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสังคม ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อดังกล่าวล้วนมีความเชื่อมโยงกับการศึกษาทั้งสิ้น อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะการศึกษาเป็นระบบหนึ่งของสังคม เราจำเป็นต้องเข้าใจชีวิตและสภาพต่าง ๆ ในสังคมเป็นอย่างดี เพื่อที่จะช่วยให้เราสามารถวางแผนและจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษากับสังคม

การพัฒนาสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาในกิจการหลาย ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน และในกิจการเหล่านี้ การศึกษาจัดได้ว่าเป็นมีความสำคัญที่สุดด้านหนึ่งของการพัฒนาสังคมใดที่การศึกษาไม่เจริญก้าวหน้า สังคมนั้นก็ยากที่จะพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อช่วยให้สมาชิกได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง อันจะนำมาซึ่งพลเมืองที่มีคุณภาพ กอปรด้วยคุณธรรม ความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักปรับปรุงตนเอง เข้าใจวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งจะสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม โดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี (สิทธิชัย ธาตานิธิ 2524: 108) อารุง จันทวานิช (2522: 13) มีความเห็นสอดคล้องเช่นเดียวกันว่า การศึกษาแม้จะมีใช้ปัจจัยอย่างเดียวกันในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ แต่การศึกษาย่อมจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนาสังคมและประเทศอย่างไม่มีข้อสงสัย เพราะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้วว่า การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศ ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การให้การศึกษแก่ประชาชนของประเทศเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาทั้งมวลนั่นเอง

การศึกษาจะเจริญได้ต้องอาศัยพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาเป็นผลผลิตอันเกิดจากระบบสังคม เศรษฐกิจและการเมือง สิ่งเหล่านี้ย่อมสัมพันธ์กัน ดังนั้นในการจัดการศึกษาจำต้องให้สอดคล้องกับระบบสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศนั้น (วนิดา สิทธิธรรมาธิ การศึกษาเปรียบเทียบ 2522: 18) ส่วนชนิตา รัชชพลเมือง (2525: 66) และ ธนู แสงศักดิ์ (2515: 65) กล่าวว่า การศึกษานั้นขึ้นอยู่กับสังคม อันได้แก่ ความต้องการของสังคม ลักษณะของท้องถิ่น และวัฒนธรรมประจำ

ชาตินั้น ๆ สกอตเตอร์ และ คณะ (Scotter and Others 1979: 118) เห็นว่าการศึกษานั้นเป็นการฉายภาพของสังคมการศึกษาสามารถปรับปรุงและถายรูปลักษณะของสังคมได้ เอ็ดการ์ ฟอร์ด (Edgar Faure 1972: 102) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า การศึกษาขึ้นอยู่กับสังคม และการศึกษามีส่วนช่วยให้สังคมบรรลุเป้าหมาย และช่วยให้สังคมได้ใช้พลังสร้างสรรค์หรือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามที่ต้องการ เป็นการยากที่พัฒนาสังคมได้โดยไม่ปรับปรุงแก้ไขการศึกษา การศึกษาในสังคมใดก็ตามจะต้องได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของสังคมนั้น การศึกษาโดยพื้นฐานจะต้องจัดให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และความต้องการของสังคมนั้น สังคมมีปัญหาชนิดใด การศึกษาก็ต้องจัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นหรืออย่างน้อยก็ต้องจัดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเช่นนั้นอีก อันเป็นการป้องกันปัญหาเด็กและสิ่งแวดล้อมทางสังคมของตนเอง การศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตทุกอย่างในสังคม การศึกษาในแต่ละสังคมนั้นแตกต่างกันออกไป สังคมเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เพราะตามปกติการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษามักจะคล้อยตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ และ วราคม ที่สุกะ 2522: 75)

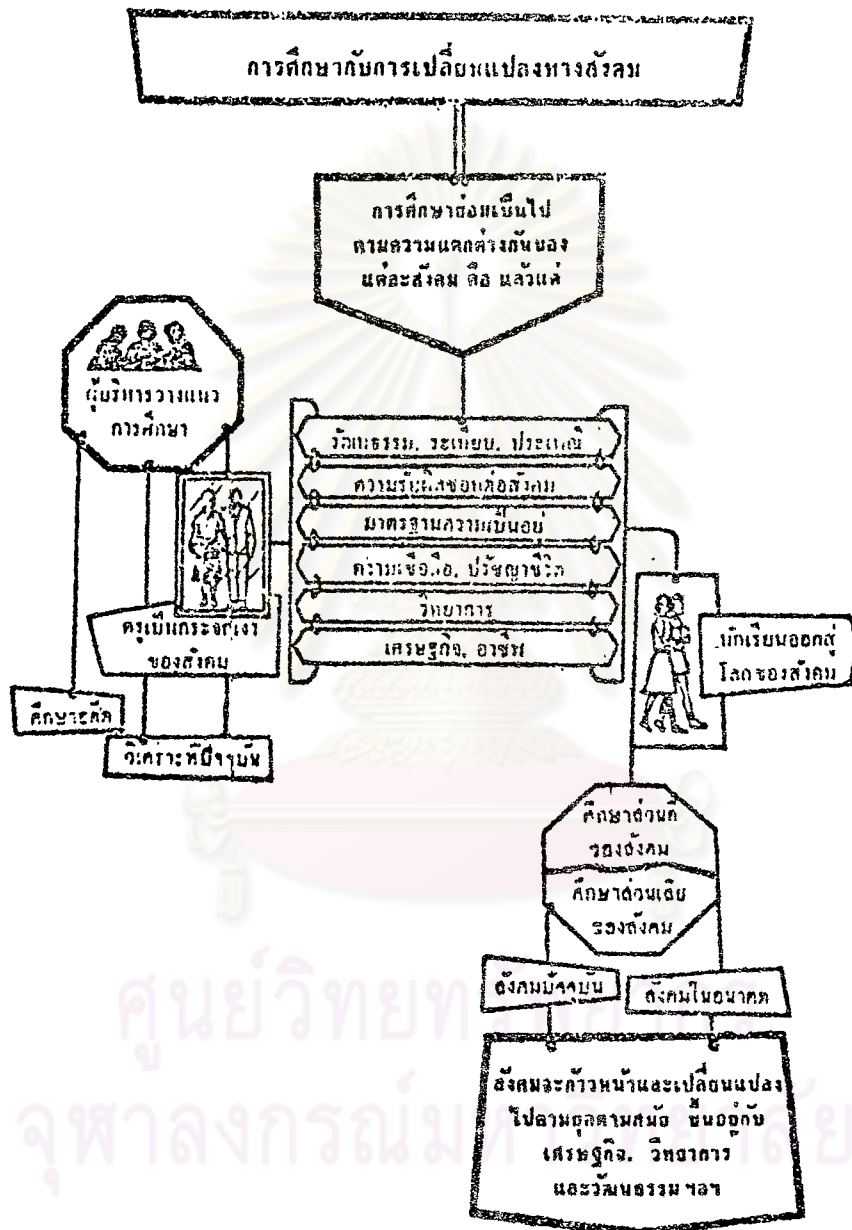
วนิดา สิทธิธรรมา (การศึกษาไทย 2522: 22) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ในการจัดการศึกษาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ต้องยึดหลักความต้องการของสังคม กุว่าแต่ละสังคมมีแนวโน้มและความต้องการไปในทางใด ควรยึดถือความแตกต่างระหว่างสังคมเสียก่อนที่จะไปกำหนดหลักสูตร ตลอดจนแบบเรียน การสอนและวิธีสอน เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นทั้งประสบการณ์ตรงและอ้อมที่จัดเตรียมให้แก่เด็ก ที่จะได้นำไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ช่วยขจัดความเหลื่อมล้ำของแต่ละบุคคล การศึกษาจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ถูกมอง นั่นคือ "การศึกษาที่ทุกคนปรารถนา เพราะช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น" ซึ่ง สุมน อมรวิวัฒน์ (ม.ป.ป.: 8) มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า การวางหลักสูตรทุกระดับจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานของสังคมของประเทศ ลักษณะของสังคม ประวัติความเป็นมา ปรัชญาของชาติ อุดมคติ ปัญหาและความต้องการของสังคม จะเป็นเครื่องกำหนดว่าหลักสูตรควรจะมีมุ่งเน้นหนักในเนื้อหาสาระและแนวทางเช่นใด

แบงก์ (Banks 1968: 201-218) เห็นว่าการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างมาก การศึกษาจะทำหน้าที่ผลิตหรือทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เพราะการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และจะเป็นเรื่องน่าเศร้ามากถ้าคิดว่าการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่แยกต่างหากมาจากสังคม ถ้าคิดเช่นนั้นเป็นเรื่องทำลายสังคมมากกว่า

ส่งเสริมสังคม ถ้าการศึกษาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้ การศึกษาจะกลายเป็นอุปสรรคอย่างมาก แมงค กล่าวต่อไปว่า การศึกษาได้เคยทำหน้าที่ในด้านการอนุรักษ์นิยมและการสืบทอดทางวัฒนธรรมหรือทักษะเดิม ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ แต่ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง สถาบันการศึกษาจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นโรงเรียนจึงถูกคาดหวังว่า จะต้องเป็นสถานที่ที่จะรักษาคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไว้ ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็ถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงสังคม หรือปฏิรูปหรือส่งเสริมสิ่งใหม่ ๆ มากกว่าจะรักษาสิ่งเก่า ๆ ไว้ อย่างเช่น เมื่อเกิดการปฏิวัติในรัสเซีย โรงเรียนก็ต้องเปลี่ยนหลักสูตรใหม่เพื่อสร้างสังคมแบบสังคมนิยม นอกจากนี้การศึกษายังมีภาระหน้าที่ที่จะช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีใหม่ ๆ และจะต้องพยายามลดทอนคุณค่าของสังคมที่ไม่เหมาะสม การศึกษาช่วยให้สังคมเปลี่ยนแปลงงายขึ้น ช่วยให้สังคมเคลื่อนไปข้างหน้า การนำสังคมมาสู่การศึกษานั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษา กับสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งครอบคลุมไปถึงระบบครอบครัว และวิถีของประชาชนพลเมืองควย และช่วยให้ประชาชนพลเมืองทุก ๆ คนมีสังคมเป็นแหล่งกลางของการเรียน เป็นศูนย์กลางของการฝึกอบรมและเป็นแกนกลางในการปลูกฝังความเจริญให้แก่ตนได้โดยอิสระ

แฮนเซน (Hansen 1967: 40-42) กล่าวว่า สังคมในปัจจุบันได้ใช้สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนาเป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอนประชาชนให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยเฉพาะเด็ก ๆ และวัยรุ่น หน้าที่ของการศึกษาจึงรวมทั้งการศึกษาวិชาการ เทคนิคต่าง ๆ การฝึกฝนอาชีพ ค่านิยม การค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ และการนำเอาความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสังคม และเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ให้เจริญก้าวหน้าขึ้น และจากแผนภูมิของ ธนู แสงศักดิ์ (2515: 652) แสดงให้เห็นว่ากระบวนการศึกษาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และในทางตรงกันข้ามสังคมก็เป็นตัวกำหนดนโยบายการศึกษา โดยเริ่มมาจากนักบริหาร ซึ่งเป็นผู้วางแผนการศึกษา ผู้บริหารจะต้องศึกษาเหตุการณ์ของโลก ของประเทศ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวิเคราะห์ ประเมินสภาพและเหตุการณ์ปัจจุบัน จะจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติมากที่สุด ประหยัดที่สุด ถึงจุดหมายปลายทางเร็วที่สุด นักการศึกษาจะต้องวางแผนวิธีการและเนื้อหาของ การอบรมสั่งสอนในรูปของหลักสูตร ประมวลการเรียนการสอน แล้วสร้างครูขึ้นมาเป็นกระจกเงา เพื่อให้

แผนภูมิที่ 1 การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (ขุม แสงศักดิ์ 2515 : 652)

เยาวชนได้รับการศึกษาที่ถูกก่อกอง ตามวิธีการที่นักบริหารการศึกษาได้วางแนวทางไว้ การศึกษาย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่พื้นฐานและความเหมาะสมของสังคมในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ระเบียบประเพณี ความรับผิดชอบของประชาชนต่อสังคม มาตรฐานความเป็นอยู่ ความเชื่อ ปรัชญาชีวิตของประชาชน อาชีพ และเศรษฐกิจของประเทศ

กล่าวโดยสรุป ในการพัฒนาประเทศ จะต้องดำเนินการพัฒนาการศึกษาควบคู่ไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจหรือสังคม ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยอันสำคัญในการพัฒนาต่าง ๆ ทุกด้าน การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สังคมจะก้าวหน้าหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็เพราะการศึกษา และการศึกษาก็จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็เพราะสังคม การศึกษาจะช่วยพัฒนาคน และคนที่ได้รับการศึกษาก็จะช่วยพัฒนาสังคม หากประชาชนไม่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางตามความต้องการในอันที่จะพัฒนาประเทศแล้ว การพัฒนาอื่นก็จะล้มเหลว ดังนั้นกำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพทางการศึกษาดู

ลักษณะพื้นฐานของสังคมไทย

✓ คนไทยควรรู้จักบ้านเป็องหรือสังคมของตนเองพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษา เรามักจะพบว่าการจัดการศึกษาของเรานั้น มักจะประสบอุปสรรคหรือไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร บางแผนงานก็ถึงกับล้มเหลว เมื่อศึกษาเหตุหรือปัจจัยอื่นที่อาจจะ เป็นผลทำให้งานเหล่านั้นไม่สำเร็จออกไป ก็อาจจะเหลือสาเหตุอีกประการหนึ่งที่มีจะถูกเลยมองข้ามไปเพราะเห็นว่าไม่สำคัญ นั่นก็คือการ "ไม่รู้จัก" สังคมของตนเองอย่างแท้จริง ไม่รู้จักวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม การที่เราไม่รู้จักสังคมนี้อาจจะเป็นเพราะว่าเราเป็นคนไทย อยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่เกิด เราจึงคิดว่าเรารู้จักสังคมเราก็แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องศึกษาอีก ผลก็คือเรามีแต่ความเข้าใจในลักษณะสังคมของเราเลย ดังนั้นการจัดการศึกษาต่าง ๆ จึงไม่บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะการศึกษาขึ้นอยู่กับสังคม เมื่อเราไม่เข้าใจสังคมคือพอ จึงทำให้ไม่สามารถจัดการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของสังคม เพราะการจัดการศึกษานั้นอาจสวนทางกับความต้องการของสังคมก็ได้ (กอบกุล ภูษารามณ์ อิศำเนาะ: 1)

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (การศึกษา กับ สังคม ประจักษ์ 2521: 5) กล่าวว่า ถ้าเราพิจารณาโดยผิวเผิน เราอาจจะคิดว่าไม่จำเป็นเลยที่เราจะต้องพยายาม ทำความเข้าใจความคิด ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในสังคม เพราะเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงสร้างของสังคมเท่านั้น แต่ถ้าวิเคราะห์ลงไปในรายละเอียด เราจะพบว่าสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีทางดำเนินชีวิตและพฤติกรรมของคน ดังนั้นในการจัดการศึกษา นักการศึกษาจำเป็นจะต้องรู้จักสังคมอย่างแท้จริง เพราะการศึกษา กับ สังคม เป็นสิ่งที่ควบคู่กันอยู่ตลอดเวลา ณ ที่ใดมีสังคมที่นั่นย่อมมีการศึกษาอยู่ด้วย เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการที่คนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อใฝ่หาใหม่หรือผู้เยาว์ได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม ความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ ของสังคมนั้น

คณะกรรมการวางแผนเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518: 29-32) ได้รายงานถึงลักษณะพื้นฐานของสังคมไทยว่ามีความแตกต่างระหว่างชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง ดังนี้

ชุมชนชนบท เป็นชุมชนเกษตรกรรม อาศัยแรงงานจากสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีความผูกพันใกล้ชิด การศึกษาของเด็กส่วนใหญ่รัฐเป็นผู้กำหนดการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพส่วนหนึ่งได้จากบิดามารดา สถาบันศาสนายังคงมีความใกล้ชิดกับชีวิตชาวชนบทมากกว่าชุมชนเมือง ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางด้านการคมนาคมและเศรษฐกิจ ทำให้หนุ่มสาวจำนวนมากอพยพจากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม เช่น ปัญหาแรงงาน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคกันในสังคม

ชุมชนเมือง เป็นศูนย์กลางของความเจริญ เป็นที่รวมอำนาจการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และศิลปวิทยาการต่าง ๆ ประชาชนมีความแตกต่างกันในเรื่องรายได้ เชื้อชาติ วัฒนธรรม ชุมชนเมืองมีความเหลื่อมล้ำของบทบาทและสถานภาพของบุคคลมาก อันก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน ชุมชนเมืองเน้นผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องเป็นสำคัญ การทำมาหาเลี้ยงชีพเต็มไปด้วยการแข่งขัน ก่อให้เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการศึกษามากกว่าชุมชนชนบท

ชนชั้นทางสังคมไทย

การพิจารณาโครงสร้างของสังคมทำได้หลายแง่มุม และการแบ่งชนชั้นทางสังคม (Social Stratification) ก็เป็นด้านหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณาเป็นส่วนมาก เพราะในแต่ละชั้นย่อมจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ในชั้นเดียวกันและต่างชั้นกัน โดยการศึกษาระดับชั้นของสังคมจะทำให้ทราบว่าสังคมนั้น ๆ มีลักษณะอย่างไร ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513: 107) มีความเห็นว่า ชนชั้นทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และได้มีบทบาทไม่น้อยในการกำหนดลักษณะความสัมพันธ์และอนาคตของสังคมมนุษย์ ส่วน เบอร์กอล (Bergel 1962: 4) เห็นว่า การแบ่งชนชั้นเป็นการจัดอันดับความแตกต่างของชน โดยใช่วิธีการทางวัตถุวิสัย (Objective) พิจารณาระดับชนชั้นในรูปของบุคคลแต่ละคน หรือในรูปของกลุ่มเป็นหน่วยในการแบ่ง การแบ่งชนชั้นทางสังคมยังหมายถึง การที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ ใ้ถูกแบ่งออกเป็นอันดับต่าง ๆ ที่มีระบบ อันดับจะชี้ให้เห็นว่า คนที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานนั้น ๆ เป็นบุคคลชั้นสูง ชั้นต่ำ ซึ่งนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิ ความสะดวกสบาย หน้าที่ความรับผิดชอบ แบบแผนของชีวิตในสังคมอำนาจและอิทธิพลทั้งหลาย (สุพิศรา เพชรภูมิ 2517: 65) ส่วน พัทยา สายหู (2524: 145) มีความเห็นที่แตกต่างออกไปว่า การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นเรื่องของการแบ่งอำนาจที่คนมีอยู่เหนือคนด้วยกัน แล้วพยายามหวงแหวนอำนาจนั้นไว้เฉพาะในชั้นของตน ใช้อำนาจเหนือผู้อื่นที่คอยกวาดและเหยียดหยามกฎผู้ที่ไม่ใช้อำนาจติดเทียมตน อำนาจเหนือกันนี้จะปรากฏเห็นชัดในเรื่องการปกครองและเศรษฐกิจมากกว่าเรื่องอื่นใด การแบ่งชนชั้นจึงพบในเรื่องทั้งสองนี้เสมอ ลอยด์ และ คณะ (Lloyd and Others 1961: 193) กล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นสาเหตุของความซับซ้อนทางสังคมและการแบ่งชนชั้นตลอดจนสถานภาพต่าง ๆ เพราะชนิดของเทคโนโลยีที่ใช้ เพื่อการดำรงชีวิตหรือยับยั้งความต้องการก็จะเป็นเครื่องตัดสินว่าจะเป็นชนชั้นใด

ส่วนในเรื่องเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการพิจารณาจัดอันดับชนชั้นนั้น ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513: 106-110) และ สุพิศรา สุภาพ (2522: 172) มีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับเกณฑ์ในเรื่องครอบครัว วงศาคณาญาติ ความมั่งมี ทรัพย์สิน รายได้ อาชีพและการศึกษา ส่วนที่ต่างกันคือ ไพฑูรย์ เครือแก้ว ยังมีเกณฑ์ในเรื่องอำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง ส่วนสุพิศรา สุภาพ มีเกณฑ์ในเรื่องสถานที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อยู่อาศัย และศาสนา จาก

เกณฑ์นี้ ไพบูลย์ เกรือแก้ว ได้แบ่งชนชั้นของสังคมไทยออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งตรงกับการศึกษาของ Wendell Blanchard (1968: 410-415) ที่ได้ศึกษาชนชั้นของคนในกรุงเทพ ก็พบว่า มี 5 ระดับเช่นเดียวกัน คือ

1. ชนชั้นผู้ดีตระกูลสูง (Aristocracy) ซึ่งประกอบด้วยพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์ต่าง ๆ
2. ชนชั้นนำ (Elite) ประกอบด้วยผู้นำทางการเมือง ทางธุรกิจ หรือผู้นำในตำแหน่งที่มีความชำนาญพิเศษ (Profession)
3. ชนชั้นกลางค่อนข้างสูง ได้แก่ พวกพ่อค้าหรือพวกที่รับราชการระดับค่อนข้างสูง
4. ชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ ได้แก่ พวกคนงานที่มีฝีมือ หรือพวกช่างฝีมือโดยตรง
5. ชนชั้นต่ำ ได้แก่ พวกที่เป็นแรงงานไม่มีฝีมือ หรือพวกที่มีอาชีพรับจ้างตามบ้าน รวมถึงพวกชานา กรรรมกร

ในสังคมไทยนั้นทุกคนมีโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคม และการศึกษา ก็เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเลื่อนฐานะทางสังคม ทั้งนี้เพราะใครจะมีหน้าที่ตำแหน่งงาน เริ่มต้นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาที่เรียนสำเร็จมา ในทางสังคมวิทยาทุกสังคมจะต้องมีกลไกกระจายคนให้มาทำหน้าที่ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีคนทำในสังคมและจะต้องประเมินค่าด้วยการให้รายได้ เกียรติยศ อำนาจ ฯลฯ แก่อาชีพเหล่านั้นตามความสำคัญและยากง่ายของงาน ในทุกสังคมเรายังพบความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลที่มีอาชีพหน้าที่ตำแหน่งต่างกัน ทุกสังคมจะมีการจัดช่วงชั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่นักสังคมวิทยาให้ความสนใจมาก เพราะการจัดช่วงชั้นหรือการแบ่งคนออกเป็นชนชั้นในสังคมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก ถ้าระบบการศึกษาเปิดโอกาสให้คนที่มีความสามารถต่ำมีโอกาสได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับคนที่มีความสามารถสูง เช่นนี้ ระบบการศึกษาก็จะช่วยให้เกิดความพอใจในระบบสังคม ในทางตรงกันข้าม ถ้าโอกาสในการเข้ารับการศึกษาจำกัดเฉพาะคนบางกลุ่ม เช่น คนที่มีชาติกำเนิดสูงหรือเศรษฐกิจดีเท่านั้น ก็ย่อมจะทำให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้มีโอกาสน้อย ดังนั้น แทนที่การศึกษาจะช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม กลับกลายเป็นเครื่องมือให้ชนชั้นที่มีความสามารถอยู่แล้วได้ผูกขาด และสืบต่อฐานะทางสังคมอันสูงของตนตลอดไป (ประเสริฐ แยมกลีนพุง 2522: 122) และจากการวิจัยของ เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง (2522: บทคัดย่อ) พบว่า ชนชั้นในสังคมไทยใช้การศึกษาเป็นทางรักษาสถานภาพของชนชั้นทางหนึ่ง บุคคลที่มีระดับรายได้และ

ระดับการศึกษาที่ต่างกันก็จะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาให้แตกต่างกัน และความแตกต่างกันในเรื่องการศึกษา และเศรษฐกิจก็มีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของลูกมีระดับแตกต่างกันอีกด้วย

ค่านิยมของสังคมไทย

ค่านิยม คือ สิ่งที่มีค่าหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ นำกระทำ นำยกย่อง หรือถูกต้อง (สุพัตรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย 2525: 6) ส่วน พันธ์ ทันนาคินทร์ (2520: 44) เห็นว่า ค่านิยมเป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานที่มีอยู่ในใจมนุษย์ที่จะช่วยตัดสินประเมินความดีของสิ่งต่าง ๆ ไปจนถึงความเชื่อ ความคิดหรืออุดมการณ์ เกณฑ์หรือมาตรฐานนี้มนุษย์เรียนรู้จากสังคมที่อาศัยอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Jame P. Shaver and William Strong (1976: 15) ที่ว่า ค่านิยม คือ มาตรฐานหรือหลักสำหรับตัดสินคุณค่าของ "สิ่งต่าง ๆ" (คน สิ่งของ ความคิด การกระทำ และสถานการณ์) ว่าดีมีค่าตามต้องการ หรือในทางตรงกันแล้ว ไม่มีคุณค่า ไม่เป็นที่ต้องการ ส่วน Clyde Kluckhohn (1962: 182) D. Daune Braun (1971: 22) และ พัทยา สายหู (2516: 52-53) มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องค่านิยมว่า เป็นสิ่งที่ยึดถือประจำจิตใจ ที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก ตราบใดที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์ก็ต้องอาศัยคุณค่าประจำตัวเป็นเครื่องกำหนด แม้แต่สิ่งที่เคยทำจนชินเป็นนิสัย ฉะนั้นเมื่อเกิดเป็นคนแล้วจะเลือกทำอะไรจะต้องอาศัยคุณค่าที่ตนยึดถือเป็นเครื่องกำหนดทั้งสิ้น สุพัตรา สุภาพ (2520: 42) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ค่านิยมบางอย่างขึ้นอยู่กับลักษณะสังคมและสภาพแวดล้อมทางสังคม และถ้าสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงจนไม่อาจรักษาค่านิยมเก่าไว้ได้ ค่านิยมอย่างใหม่ก็จะเข้ามาแทนที่ และ พิชญ์ สมพงษ์ (2522: 89) กล่าวถึง อิทธิพลของค่านิยมต่อสังคมว่า ค่านิยมเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่สำคัญในการที่จะชักนำให้สังคมเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าหรือเกือบบ้างดำรงไว้ให้สังคมเปลี่ยนแปลงช้าหรืออาจขงกัน

กล่าวโดยสรุป ค่านิยม คือ สิ่งที่มีค่าหนึ่ง เห็นว่าถูกต้องควรปฏิบัติตาม ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของสังคมและปัจจัยต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

✓ จะเห็นได้ว่าค่านิยมมีความสำคัญมาก เพราะค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม สังคมจะเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ฉะนั้นการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ส่วนในเรื่องค่านิยมของสังคมไทยมีผู้ให้ความเห็นสอดคล้องกันหลายคน คือ ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ (2522: 39-51) ไพฑูรย์ สีนลารัตน์

(2524: 112-131) อานนท์ อาภากริม (2519: 21-29) และ สุพิศรา สุภาพ (2520: 5-19) มีดังนี้

1. มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
2. เน้นถือพุทธศาสนา
3. เงิน เงินนำมาซึ่งอำนาจ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนไทย
4. ยกย่องอำนาจ เห็นโคชัคในระบบศักดินาหรือระบบราชการ เช่น ทหาร ตำรวจ รัฐมนตรี ปลัด ฯลฯ ตำแหน่งสูงอำนาจจะมากขึ้น ทำให้คนยำเกรง
5. การทำบุญทำกุศล เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าการทำบุญในชาตินี้จะส่งผลถึงชาติหน้า
6. รักความสนุกสนาน ทำให้ขาดความจริงจังในการทำงาน
7. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ หรือการหาพรรคพวก หรือแสดงความใจกว้าง หรือเสริมบารมี
8. เชื่อถือโชคกลาง ไม่เชื่อตัวเอง เชื่อและนับถือผีสามเทวดา เครื่องรางของขลัง ฯลฯ เพื่อหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
9. ขอบงานพิธี คนไทยส่วนใหญ่นิยมจ้างงานพิธี เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น แต่งงาน วันเกิด ฯลฯ
10. ขาดความกระตือรือร้น เป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุก
11. ชอบความสบาย ไม่ชอบระเบียบแบบแผน ชอบความเป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตอง
12. นิยมบุคคลมากกว่าอุดมการณ์ แนวโน้มยึดบุคคลเป็นหลักจึงรวมตัวกันยาก เพราะไปยึดบุคคลที่ตนชอบหรือกลัวเป็นหลัก
13. นิยมวัตถุ เป็นการแสดงฐานะที่แตกต่างกัน เช่น ใครมีของแพงกว่ากัน
14. ตัวใครตัวมัน นึกถึงตัวเองมากกว่าคนอื่น มุ่งที่จะเอาตัวรอด
15. ชอบเสี่ยงโชค คือ อยากรวยแต่ไม่อยากทำงาน เช่น เล่นการพนันตั้งแต่เล็กจนโต เช่น สลากกินแบ่งของรัฐบาล
16. ขาดระเบียบวินัย ชอบทำอะไรตามความพอใจของตนเอง เช่น การไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร
17. สอครุสอครเห็น สนใจเรื่องส่วนตัวซึ่งกันและกัน

18. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คนไทยนิยมเลี้ยงหรือคอนรับแขก
19. ยกย่องผู้มีความรู้ โดยเชื่อว่าคนมีความรู้จะเป็นผู้รอบรู้
20. ระบบอาวุโส คนไทยเคารพนับถือผู้มีอาวุโส

สุภาพบุรุษ สุภาพสตรี ยังมีความเห็นเพิ่มเติม คือ คนไทยเป็นคนมีความกตัญญูรักใคร่ รัก
พวกพ้อง ไม่ชอบชดใจใคร ไม่ตรงต่อเวลา ให้อภัยกันง่าย ยิ้มเสมอ ไม่กล้าเสียง ขาด
ความอดทนในการทำงาน ชอบโฆษณา ชอบของแจกหรือของแถม ลืมง่าย ชอบนับญาติ นิยม
บุคคลมากกว่าอุทุมการ สุภาพเรียบร้อย ชอบครองเห็นใครดีกว่าไม่ได้ ชอบพูดหรือบอกเล่า
เกินความเป็นจริง

จากค่านิยมดังกล่าวในสังคมไทยเราจะพบค่านิยมบางอย่างนั้น เป็นอุปสรรคต่อการ
พัฒนาประเทศ เช่น การพนัน ขาดระเบียบวินัย ทั่วไปคร่ำครวญ ฯลฯ ถ้าสังคมใดมีค่านิยมที่ไม่
เหมาะสม สังคมนั้นก็จะเสื่อมลงและขาดความมั่นคงภายในประเทศ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่
จะต้องเร่งสร้างค่านิยมที่ดีที่ถูกต้องเหมาะสมให้บังเกิดขึ้นแก่คนในสังคม ทินพันธุ์ นาคะตะ
(2525: 248-249) มีความเห็นว่า ในเรื่องการปลูกฝังค่านิยมนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องลอกเลียน
แบบค่านิยมของใคร ควรรักษาค่านิยมเก่าที่ดีไว้ และปลูกฝังค่านิยมใหม่ที่ดี ๆ ไว้ เช่น ความ
มีมานะ ขยัน อดทน การมีเหตุผล การประหยัด การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วน
ตน มีคุณธรรม ยึดมั่นในศีลธรรม เคารพตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักพอ รู้จัก
ควบคุมความทองการ และรู้จักควบคุมการบริโภคให้มากขึ้น

จะเห็นได้ว่าในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมหรือถ่ายทอดค่านิยมนั้น การศึกษาเป็น
กระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดค่านิยมและส่งเสริมค่านิยม
ที่ดีแก่สมาชิกในสังคม และค่านิยมที่การศึกษาถ่ายทอดนั้น ส่วนใหญ่เป็นค่านิยมที่ได้รับการ
ยอมรับจากสังคมโดยทั่วไป ถ้าค่านิยมใดสังคมไม่ยอมรับถึงถ่ายทอดไปก็ไม่เป็นประโยชน์
แก่บางครั้งสังคมก็ยอมรับค่านิยมที่ดี ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของการศึกษาที่จะต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุง
ให้สมาชิกในสังคมหันมายึดค่านิยมที่ถูกต้อง

ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก เพราะประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประเพณีจะมีลักษณะอย่างไคนั้น เนื่องมาจากสิ่งแวดล้อม 3 ประการ คือ สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทางวัฒนธรรมและทางสังคม (เสฐียรโกเศศ 2515: 6-20) ประเพณีของสังคมโดยอมเป็นนิสัยทางสังคมของสังคมนั้น ที่ได้รับเป็นมาคกตกทอดกันสืบมา และได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์เป็นแบบแผนของพฤติกรรมคนต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม ค่านิยมมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด ค่านิยมบางอย่างได้สร้างแกนของวัฒนธรรม และลักษณะมูลฐานของวัฒนธรรมก็เกิดจากค่านิยม ค่านิยมบางอย่างขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปค่านิยมก็เปลี่ยนไป

ในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก อานนท์ อากาภิรม (2519: 30-35) ได้กล่าวถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนของวัฒนธรรมไทยว่า แต่เดิมคนไทยมีวิถีชีวิตแบบชุมชนเกษตร แต่เมื่อความเจริญทางคานอุตสาหกรรมขยายตัวสูงขึ้น ผลผลิตทางอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทย คนไทยในปัจจุบันนี้ไว้ทุกข์อำนวยความสะดวกตั้งแต่วิทยุไปถึงรถยนต์ มีเครื่องทุนแรงต่าง ๆ วัตถุเหล่านี้ได้กลายมาเป็นเครื่องกำหนดฐานะของบุคคลในสังคมไป ทำให้คนไทยไม่นอยยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุ การเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งก็คือ การนิยมวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ในสังคมมากขึ้น เช่น การแต่งกาย การกีฬา การดนตรี ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง จึงทำให้เกิดการวิตกไปว่าการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกบางอย่างเข้ามาอาจเป็นอันตรายต่อวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของไทย ซึ่งมีมาเป็นเวลาชานาน เพราะวัฒนธรรมเป็นเครื่องชี้ความเจริญรุ่งเรืองหรือความก้าวหน้าของสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลทำให้คุณค่าเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในเมือง คุณค่าแบบสังคมอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แม้นในชนบทก็เช่นเดียวกัน แต่เป็นไปน้อยกว่าในเมือง การเปลี่ยนแปลงคุณค่านี้ยอมทำให้เกิดปัญหาขัดแย้ง เพราะคุณค่าเดิมมีอิทธิพลอยู่มาก จะทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า คนรุ่นใหม่ที่ต้องการจะเปลี่ยนคุณค่าใหม่ ก็จะทำตามคุณค่าใหม่นั้นโดยไม่มีความเข้าใจเพียงพอ ยอมให้การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ไคผลตรงตามเป้าหมาย อาจจะทำให้เกิดปัญหาในสังคมได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้านของประสบปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งการจัดการศึกษาด้วย ทั้งนี้เพราะเราไม่สามารถจัดการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของสังคมได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเราไม่รู้จักสภาพสังคมไทยอย่างแท้จริงนั่นเอง จากแนวคิดอันนี้จึงทำให้บุคคลหลายฝ่ายเริ่มให้ความสนใจกับการศึกษาสภาพสังคมไทยมากขึ้น

ไพฑูริย์ เกื้อแก้ว (2505) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท โดยเลือกเอาจังหวัดลำปางเป็นสถานที่ทำการสำรวจหาข้อมูล ใช้เวลาสำรวจตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2502 ถึงเดือนกันยายน 2503 ทำการเปรียบเทียบ 3 หมู่บ้านที่มีความใกล้เคียงกับตัวเมืองในระดับที่แตกต่างกัน ในการหาข้อมูลผู้วิจัยได้ออกแบบสอบถามทำ *informal interview, controlled observation* และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวบ้านด้วย จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชนในชนบทมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลมาจากการคมนาคมที่เจริญขึ้น ทำให้คนในชนบทได้เรียนรู้ลักษณะและพฤติกรรมของสังคมเมือง โดยการเดินทางเข้าไปในเมืองและจากการอ่านหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้การเข้ามาของชนในเมืองนำเอาลักษณะและพฤติกรรมทางสังคมใหม่ ๆ เข้ามาสู่ชนบท คนในชนบทมีความต้องการที่จะมีความเป็นอยู่และโอกาสในการหารายได้ที่ดีขึ้น ทำให้เริ่มหันหลังให้กับวัฒนธรรมชนบท และหันไปยอมรับสถาบันทางสังคมและเศรษฐกิจใหม่แทนที่ โดยหวังว่าจะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และพบว่าในหมู่บ้านที่มีการติดต่อกับตัวเมืองจะมีระดับของการเปลี่ยนแปลงสูง

ทองแก้ว สุวรรณประกร (2516) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในชนบทของประเทศไทย" ผลการศึกษาถึงลักษณะทางสังคมของเกษตรกรพอสรุปได้ดังนี้

การศึกษา ส่วนมากมีการศึกษาต่ำ เกือบครึ่งไม่เคยเรียนหรือเรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนที่เหลือเรียนแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนสูงกว่านี้มีเพียงร้อยละ 2.1 เท่านั้น การศึกษาเกี่ยวกับความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรชาย ปรากฏว่า เกษตรกรมีความโน้มเอียงที่จะให้บุตรชายเรียนสูงกว่าตน เกษตรกรที่มีการศึกษาสูง ๆ มี

ความต้องการให้บุตรเรียนในชั้นสูง ๆ เป็นอัตราส่วนมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เคยเรียนหรือเรียนในระดับต่ำ

การอนามัยและการรักษาพยาบาล ในส่วนที่เกี่ยวกับอนามัย ได้ทำการศึกษาประเภทของน้ำดื่ม น้ำใช้ และการเตรียมน้ำก่อนดื่ม เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งคือนำบ่อ มีเพียงส่วนน้อยที่คั้นน้ำฝน การคั้นน้ำส่วนใหญ่ไม่มีการต้มหรือกรองเลย โดยเฉพาะผู้ที่คั้นน้ำฝน ถ้าคั้นน้ำบ่อหรือน้ำคลองหรือแม่น้ำลำธารมีการเตรียม โดยการต้มหรือการกรองบ้าง ส่วนการมีส่วนร่วมนั้น เกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับฐานะทางเศรษฐกิจ คนที่มีฐานะดีมีส่วนร่วมเป็นอัตราส่วนมากกว่าคนที่ยากจนและเมื่อเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยประมาณ 4 ใน 5 จะรักษาด้วยวิธีสมัยใหม่ มีเพียงร้อยละ 11 ที่จะรักษาด้วยวิธีแผนโบราณ

การติดต่อกับโลกภายนอก วิทยุเป็นสิ่งมวลงานที่สำคัญที่สุด เกษตรกรรับฟังวิทยุมากกว่าหนังสือพิมพ์ และรับฟังทุกวันเกือบ 3 ใน 4 ของเกษตรกรทั้งหมด

ทัศนคติที่ล้าหลัง มีการเชื่อถือในเรื่องโชคลาง และสิ่งนอกเหนือธรรมชาติต่าง ๆ เช่น การสะเดาะเคราะห์ การคูดมอญและการรดน้ำมนต์

อาชีพของคนในครัวเรือนเกษตรกร ปรากฏว่าแรงงานอายุ 11 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่ประกอบอาชีพคานเกษตรกร มีเพียงส่วนน้อยที่รับจ้างแรงงานและทำอาชีพอื่น

อมรา ภูมิรัตน์ (2517) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "Industrialization & Social Change in Thailand" ผู้วิจัยทำการศึกษาทั้งจากข้อมูลและการศึกษาภาคสนาม โดยการร่วมสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม โดยกระทำในจังหวัดชลบุรี จากการศึกษาพบว่า การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมและเมือง (industrialization & Urbanization) ในจังหวัดชลบุรี เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และกระบวนการทั้งสองนี้จะมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ เช่น โอกาสในการเลือกอาชีพ การศึกษา การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการอพยพโยกย้ายของประชาชนจากท้องถิ่นอื่น และพบว่ากระบวนการเหล่านี้เป็นหนทางไปสู่การเลื่อนชั้นทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนผู้ใช้แรงงานจะมีโอกาสเลื่อนชั้นเป็นชนชั้นกลาง โดยผ่านการศึกษาและอบรม ดังนั้น โครงสร้างทางสังคมจึงมีการเปลี่ยนแปลง จากโครงสร้างทางประเพณีเดิมซึ่งประกอบด้วยชน

ชั้นสูงและต่ำ มาเป็นสังคมที่ประกอบด้วยชนชั้นสูง กลาง และต่ำ

นอกจากจะศึกษาสภาพการณ์ต่าง ๆ ของลักษณะสังคมไทยแล้ว ยังมีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับสภาพสังคมไทยในอนาคตไว้มากหลายท่าน เช่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พุทธศักราช 2525-2534" เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในระยะ 10 ปีข้างหน้า อันจะมีผลกระทบต่อการศึกษาและการประถมศึกษา โดยการศึกษาจากเอกสารสำคัญของทางราชการ และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ 17 สาขา จำนวน 47 ท่าน และติดตามรับฟังข้อคิดเห็นของนักวิชาการในที่ประชุมสัมมนาและการอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมในอนาคต ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ คนไทยส่วนใหญ่ในปี พุทธศักราช 2534 ยังคงมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก อาชีพทางอุตสาหกรรมและธุรกิจจะขยายตัวเร็วขึ้น และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนมากขึ้น เทคโนโลยีจะมีบทบาทขึ้นทั้งในการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ นักเศรษฐศาสตร์จึงเสนอว่าการศึกษาจะต้องเตรียมคนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม

ด้านการเมือง การปกครองและความมั่นคง เมืองไทยจะยังคงเป็นประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ตลอดไป แม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ คนไทยจะสนใจการเมืองมากขึ้น รู้จักสิทธิและหน้าที่มากขึ้น จะมีการเล่นการเมืองทั้งในสภาและนอกสภา โดยการรวมตัวกันของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง สถาบันทางการเมืองยังไม่อาจให้บริการแก่ประชาชนได้ทั่วถึง ประชาชนจึงต้องพึ่งตนเองมากขึ้น

ด้านสังคม วัฒนธรรมและการดำรงชีวิต สภาพสังคมในอนาคตจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากขึ้น เพราะการคมนาคม และการสื่อสารต่าง ๆ ช่วยให้คนต่างวัฒนธรรมได้มีโอกาสสัมพันธ์กันมากขึ้น วัฒนธรรมตะวันตกจะมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมในเมืองหลวง ในเมืองใหญ่และเป็นผลให้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชนบทมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาจึงต้องฝึกฝนให้

นักเรียนรู้จักตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลมากขึ้น

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองบางอย่างอาจมีการขัดแย้งในตัวเองการครอบงำจากวัฒนธรรมตะวันตกจะมีมาก ดังนั้นการศึกษาจึงต้องหันมาส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องราวของประเทศไทยให้เพียงพอ เพื่อที่จะเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น โดยไม่ตกเป็นผู้รับหรือปฏิเสหวัฒนธรรมอื่นโดยสิ้นเชิง แต่สามารถเลือกรับมาผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมให้เกิดความกลมกลืน สมดุล และก้าวหน้าโดยไม่เสียเอกลักษณ์ของตน

สมศักดิ์ ชูโต และ กณะ (2524) ได้ทำการวิจัยในลักษณะประสานกับการสัมมนาเรื่อง "ประเทศไทยในทศวรรษหน้า 1980" จากผลการวิจัยสรุปออกเป็นคำ ๆ ได้ดังนี้

ด้านประชากรและสังคมของประเทศไทย

ปัญหาประชากรของประเทศไทยในทศวรรษ 1980 จะยังคงเป็นปัญหาพื้นฐานของประเทศควบคู่ไปกับปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจ ปัญหาประชากรจะไม่เป็นปัญหาทางด้านการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วเท่านั้น แต่จะเป็นปัญหาทางด้านการย้ายถิ่นและการกระจายตัวของประชากรด้วย ความล้มเหลวในการพัฒนาชนบทจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะผลักดันให้ประชาชนมีการย้ายถิ่นกระจายตัวไปในทางที่ก่อให้เกิดปัญหาความแออัดในคานที่อยู่อาศัย ปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ ปัญหาการว่างงาน และปัญหาอาชญากรรมในเขตเมือง

พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาประชากรไว้ด้วย คือ

1. ลดระดับภาวะเจริญพันธุ์ให้ต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ รณรงค์ให้ประชาชนรู้จักการวางแผนครอบครัวให้มากขึ้น
2. ประสานงานกับโครงการพัฒนาการเกษตรและชนบทให้สอดคล้องกับนโยบายด้านประชากร โดยพิจารณาถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่มีต่อภาวะการเจริญพันธุ์
3. ส่งเสริมการสร้างเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมในประเทศที่ทำได้สมบูรณ์แบบทุกขั้นตอนของกิจกรรมการผลิต หรือส่งเสริมกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานตลอดปี พร้อมทั้งให้หลักประกันทางด้านราคาและตลาด

4. รัฐควรออกกฎหมายจำกัดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อเป็นการช่วยลดการย้ายถิ่นของประชากรจากเขตชนบท และยังช่วยในด้านความมั่นคงทางการเมืองในท้องถิ่นด้วย

ส่วนทางด้านปัญหาสังคม คณะผู้วิจัยได้กล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมและปัญหาการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการแก้ไขไว้ด้วย คือ

ปัญหาอาชญากรรมนับวันจะมีมากขึ้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการขาดกำลังของเจ้าหน้าที่ จึงจำเป็นที่จะต้องหันมาส่งเสริมการควบคุมป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมด้วยตนเอง ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในปัญหาอาชญากรรมให้มากขึ้น

ปัญหาทางด้านการศึกษา โครงสร้างการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นโครงสร้างการศึกษาที่ได้มาจากประเทศทางตะวันตกทั้งสิ้น ในขณะที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ยังคงเป็นโครงสร้างของสังคมชนบท การผลิตบุคลากรจึงไม่สอดคล้องกับโครงสร้างของสังคมที่เป็นอยู่และกำลังจะเปลี่ยนไป การพัฒนาของสังคมเมืองจะเป็นไปในแนวทางของประเทศทางตะวันตก ซึ่งช่วยลดปัญหาของการศึกษาที่ผิดรูปแบบไป แต่เป็นไปในอัตราที่ช้ากว่าอัตราการผลิตบุคลากรของสถานศึกษา ปัญหาบัณฑิตโรงงาน และปัญหาการขาดแรงงานที่มีความต้องการ ปัญหาการว่างงานของแรงงานไร้ฝีมือ จำเป็นต้องแก้ไขด้วยการจัดตั้งองค์กรของรัฐเพื่อรับผิดชอบวางนโยบาย และโครงการการศึกษาทุกชั้นตอนให้สอดคล้องกัน โดยรวบรวมองค์กรที่รับผิดชอบทางการศึกษาในปัจจุบันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยที่แต่ละหน่วยมีความเป็นอิสระทางการบริหารอย่างเพียงพอภายในขอบเขต

ส่วนทางด้านเศรษฐกิจของไทยในทศวรรษหน้านั้น ดร.วีระพงษ์ รามางกูร และ ดร.ปิยะสวัสดิ์ อัมระนันทน์ ได้ฉายภาพเศรษฐกิจในช่วงปี 2525-2529 โดยสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะชลอตัวลง ทรัพยากรเริ่มหมดไปและเศรษฐกิจของโลกขมเข่า ดังนั้น การว่างงานในชนบทและความยากจนจะรุนแรงขึ้น ความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคนในเมืองและชนบทจะมีมากขึ้น

2. กิจกรรมอุตสาหกรรมและการธนาคารจะรวมตัวกันหนาแน่นยิ่งขึ้นในเซทรอบ ๆ กรุงเทพมหานคร แม้รัฐบาลจะได้พยายามจะกระจายกิจกรรมเหล่านี้ออกไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ มากขึ้นความเป็นเจ้าของของกิจกรรมเหล่านี้จะกระจุกตัวอยู่ในคนหมู่น้อยยิ่งขึ้น ทำให้อำนาจการผูกขาดสูงยิ่งขึ้นด้วย

3. กรัวเรือในชนบทบางส่วนจะอพยพมาในเมืองเพื่อหางานทำ และถึงแม้กิจกรรมอุตสาหกรรมจะขยายตัวในอัตราค่อนข้างสูง แรงงานที่เพิ่มขึ้นก็จะไม่สามารถหางานทำได้หมด ทำให้ปัญหาการว่างงานในเมืองรุนแรงขึ้น

4. แม้เศรษฐกิจจะขยายตัวในอัตราช้าลงเมื่อเทียบกับช่วงก่อน ๆ คุณค่าการค้าก็จะขาดดุลมากขึ้น รัฐบาลจะต้องพึ่งแหล่งเงินภายนอกมากขึ้น เจ้าหน้าที่ทางการเงินจะประสบปัญหามากขึ้นในการรักษาเสถียรภาพทางการเงินและทุนสำรองต่างประเทศ

จากการฉายภาพดังกล่าว จะเห็นว่าอนาคตทางเศรษฐกิจของประเทศมีแต่ทางเลวร้าย ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยยังมีทรัพยากรเพียงพอที่จะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวต่อไปได้ในอัตราที่น่าพอใจ ทั้งสามารถเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา แต่การที่จะทำได้เช่นนั้นจำเป็นต้องกำหนดทิศทางการพัฒนาเสียใหม่ ดังนี้

1. การพัฒนาชนบทเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องทำในทศวรรษหน้า โดยเน้นเขตล้าหลังก่อน จะต้องเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรโดยการใช้ที่ดินให้เต็มที่และเหมาะสม
2. จะต้องรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระยะสั้นให้โดยควมการตัดรายจ่ายทั้งของภาคเอกชนและรัฐบาล ทั้งนี้จะมีผลให้การนำเข้าลดลง การขาดดุลการค้าและงบประมาณก็จะลดลงด้วย

3. จะต้องเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต โดยมุ่งลดการพึ่งพาการนำเข้า ส่งเสริมการส่งออกและจ้างงานให้มากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรภายในประเทศ

4. กำหนดนโยบายราคาสินค้าขึ้นใหม่สำหรับสินค้าเกษตรและสาธารณูปโภค โดยคำนึงถึงความเสมอภาคของการกระจายรายได้และการรับภาระ

ส่วนทางด้านแนวโน้มและปัญหาสำคัญของการเมืองและการบริหารของประเทศไทยในทศวรรษหน้านั้น ประเทศยังประสบปัญหาสำคัญ ๆ คือ

1. รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ยังคงมีไว้สำหรับผู้มีอำนาจ ประชาธิปไตยถูกใช้เป็นข้ออ้างในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว มีการร่วมมือกันแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้มีเงิน รวมทั้งการปกครองของไทยที่เป็นแบบเผด็จการ
2. การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญ ๆ จะยังคงถูกครอบงำจากระบบราชการ เช่น การมองปัญหาของสังคม การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น การสรรหาผู้นำให้แก่ระบบการเมือง การปลุกฝังวัฒนธรรมทางการเมือง การให้ข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ แก่สาธารณชน
3. ระบบราชการไทยขาดความรับผิดชอบต่อประชาชนและขาดประสิทธิภาพ ข้าราชการไทยสนใจที่จะสนองตอบต่อความต้องการของผู้บังคับบัญชา มากกว่าที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล
4. มีการขยายตัวขององค์การในระบบราชการเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ของแก้ไข้ปัญหาทางด้านกระบวนการบริหารและต้องจัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมาอีกไม่มีที่สิ้นสุด
5. คณะทหารได้มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองไทยตลอดมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน และจะมีมากขึ้นในทศวรรษหน้า
6. ขาดการพัฒนาพรรคการเมืองที่มีฐานสนับสนุนมาจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ทั้งนี้เพราะขาดความต่อเนื่อง ขาดอุดมการณ์ ขาดวินัย และยึดถือตัวบุคคลมากเกินไป

จากสภาพปัญหาดังกล่าว หากไม่มีการแก้ไขอย่างจริงจังแล้วก็ยากที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมให้ลุล่วงไปได้ จะต้องมีการพัฒนาในสิ่งต่อไปนี้คือ การพัฒนาระบบการเมือง การปฏิรูประบบราชการ การปรับปรุงองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ การพัฒนาความคิดและบทบาทของทหาร การพัฒนาพรรคการเมืองตามลำดับ ทั้งนี้โดยมีการเน้นอุดมการณ์ที่เสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวและยึดมั่นในผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

สมชัย รักวิจิตร และ คณะ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติและการคาดหวังในสังคมไทย" ผลจากการวิจัยพบว่า คนไทยมีความคาดหวังต่อสภาพสังคมไทยในปีพุทธศักราช 2525-2529 ดังนี้

ด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมพบว่า กว่า 90% ของประชาชนทั้งในชนบท และในเมือง ต่างก็มีแนวความคิดว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมไทยซึ่งเป็นระบบ เศรษฐกิจผสม กล่าวคือ ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางอย่างรัฐเป็นเจ้าของและเป็นผู้ประกอบการเอง แต่บางอย่างเอกชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ประกอบการเองนั่นคืออยู่แล้ว หรืออยากให้เป็นระบบทุนนิยมมากขึ้นกว่าเดิมในกรณีที่รัฐทำไม่ได้ สำหรับความคิดที่ว่ารัฐควรจะมีบทบาทมากขึ้นในการเข้าไปดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจเสียเอง เช่น ธนาคาร โรงงานอุตสาหกรรม หนัก และอื่น ๆ เข้ามาเป็นของรัฐ ประชาชนเห็นด้วยน้อยมาก

ส่วนสภาพความเป็นอยู่ของคนในชนบทจะยากจนกว่าในเมืองนั้น 85% เห็นว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมา รัฐเน้นเป้าหมายของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะความเจริญเติบโตในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม โดยให้ความสนใจกับการพัฒนาภาคเกษตรน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้ภาคเกษตรมีความเจริญเติบโตในอัตราที่ต่ำ อีกทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมา ก็ยังทำให้เห็นชัดว่า ยิ่งประเทศมีการพัฒนายิ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยในสังคมขยายตัวออกไปมากขึ้น จนเกิดเป็นปัญหาของความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ขึ้นในสังคม นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาของการผูกขาดตัดตอน และการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจจากคนรวย ทำให้คนจนจะยิ่งจนขึ้น และจากสภาพปัญหาดังกล่าวคนส่วนใหญ่เห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาคือ สมควรที่จะให้มีการเร่งรัดการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง และวิธีที่จะช่วยให้ชาวชนบทมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ อยู่ที่ความพยายามกระตุ้นให้ชาวชนบทรู้จักช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ก่อนที่จะพึ่งพาการช่วยเหลือจากรัฐ

ส่วนความคาดหวังของประชาชนเกี่ยวกับภาวะบ้านเมืองในอนาคตพบว่า ส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะได้รัฐบาลที่ดีมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ นักศึกษาและประชาชนจะมีความตื่นตัวในการแก้ปัญหามากขึ้น ระบบการปกครองจะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การพัฒนาประเทศจะทำให้บ้านเมืองดีขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่มีความคาดหวังว่าบ้านเมืองในอนาคตจะดีกว่าสภาพปัจจุบัน

ความคาดหวังของประชาชนเกี่ยวกับความปลอดภัยในอนาคตพบว่า ความปลอดภัยในสังคมในอีก 5 ปีข้างหน้าจะเลวลงกว่าปัจจุบันนี้ เนื่องจากสาเหตุ 5 ประการ โดยเรียงลำดับความสำคัญของสาเหตุจากผู้ที่ให้สัมภาษณ์ มีดังนี้

1. เศรษฐกิจจะเลวลง คนจนจะเพิ่มมากขึ้น
2. รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหา และเจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานไม่มีประสิทธิภาพ
3. จำนวนประชากรจะเพิ่มมากขึ้น คนว่างงานมากขึ้น
4. คุณธรรมของคนจะลดลง คนมีจิตใจเสื่อมลง
5. สถิติอาชญากรรมจะเพิ่มมากขึ้น

ด้านความคาดหวังเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาของชาตินั้น ประชาชนเห็นด้วยกับการให้รัฐเน้นการศึกษาระดับพื้นฐานเป็นสำคัญ และจัดระบบการศึกษาภาพพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากคนส่วนใหญ่ของประเทศยังมีระดับการศึกษาต่ำอยู่มาก จึงสมควรที่รัฐจะหาทุกมาตรการมาจัดระบบการศึกษาให้ดีขึ้น มีไข่มุ่งแต่การเสริมสร้างการศึกษาแต่ในระดับสูง แต่ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาพื้นฐานเป็นหลัก เพราะการที่ประชาชนส่วนใหญ่สามารถมีการศึกษาอย่างทั่วถึง จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ไม่มอมงาย และเป็นคนมีเหตุผล ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในอนาคตได้

กล่าวโดยสรุปจากผลงานการวิจัยเกี่ยวกับสภาพสังคมไทยในอนาคต ส่วนใหญ่แล้วพบว่า สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองนั้น มีแนวโน้มว่าจะเลวกว่าสภาพปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรหามาตรการในการแก้ไขสภาพเหล่านี้

นอกจากการศึกษาสภาพสังคมไทยโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็ยังมีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับกานิยมของสังคมไทยไว้มากมาย เช่น

สุนทรี่ โคมิน และ สนิท สมักรการ (2522) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง "ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย" ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 2,469 คน อายุระหว่าง 15-80 ปี โดยใช้เครื่องมือวัดค่านิยมและแบบสอบถาม ผลจากการวิจัยพบว่า

1. ค่านิยมกับถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบทในเรื่องค่านิยม จุดหมายปลายทาง 15 ด้าน ปรากฏว่าชาวเมืองและชาวชนบทเลือกค่านิยมที่แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญ ที่แตกต่างกันมากที่สุดคือ "ค่านิยมการมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่พึ่ง" ชาวชนบทให้ ความสำคัญเป็นอันดับ 2 ในขณะที่ชาวกรุงให้ความสำคัญเป็นอันดับ 3 ส่วนค่านิยมวิถีปฏิบัติที่ แตกต่างกันอย่างมากที่สุด คือ "การมีความสามารถสูง" ชาวกรุงให้ความสำคัญเป็นอันดับ 7 ชาว ชนบทให้อันดับ 17 ส่วนค่านิยมทางค่านิยมค่านิยมนั้น ชาวชนบทให้ความสำคัญในเรื่องความปลอดภัย ความรัก ความเห็นใจเพื่อนบ้าน ส่วนในเมืองให้ความสำคัญในเรื่องความมั่นคงในครอบครัว ความสำเร็จส่วนบุคคลและความภูมิใจในตนเอง

2. ค่านิยมกับระดับการศึกษา ในค่านิยมวิถีปฏิบัติ ค่านิยมที่ผู้มีการศึกษาต่ำ ให้ความสำคัญสูงกว่าผู้มีการศึกษาสูง คือ ความกตัญญู การรักษาน้ำใจกัน การให้อภัยกัน การพึ่งพาอาศัยกัน และความอ่อนน้อมเชื่อฟัง ส่วนค่านิยมที่ผู้มีการศึกษาสูงให้ความสำคัญกว่า ผู้มีการศึกษาต่ำ คือ การเป็นตัวของตัวเอง ความรับผิดชอบ การมีความสามารถสูง ความ คิดสร้างสรรค์และการมีแนวคิดกว้าง

3. ค่านิยมกับอาชีพ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมากในระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆ เกือบจะทุกค่านิยม ค่านิยมจุดหมายปลายทางที่ไม่แตกต่างกัน คือ ความกว้างขวางในสังคม และการมีเงินทอง วัตถุ ส่วนค่านิยมวิถีปฏิบัติที่ไม่แตกต่างกันตามอาชีพ คือ ค่านิยมในการ ปรับตัวเข้ากับโอกาส จังหวะและสิ่งแวคล้อม ความกล้าและความสะอาด

4. ค่านิยมกับเพศ เพศชายและเพศหญิงมีค่านิยมจุดหมายปลายทางที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ค่านิยมที่แตกต่างกันมาก คือ ความเสมอภาค เพศชายให้เป็นอันดับ 2 เพศ หญิงให้เป็นอันดับ 9 ส่วนค่านิยมวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันมากที่สุด คือ ความสนุกสนานร่าเริง เพศชายให้เป็นอันดับ 22 เพศหญิงให้อันดับ 15

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ค่านิยมและความ คาดหวังของเยาวชนไทย" ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีที่ 5 และนิสิตนักศึกษาจากทุกภาคของประเทศไทย จำนวน 3,000 คน เครื่องมือที่ใช้ใน การวิจัย คือ แบบประเมินค่าตนเองและแบบสัมภาษณ์ ผลจากการวิจัยพบว่า เยาวชนมีความ พอใจในระดับปานกลางค่อนข้างสูงต่อสภาพการศึกษา สภาพครอบครัวและชีวิตของตนเองใน ปัจจุบัน และมีความพอใจน้อยต่อสภาพสังคมไทยและศาสนา แต่ส่วนใหญ่ก็ยังนิยมยึดมั่นและคาด

หวังสูงต่อคุณค่าและความสำคัญของศาสนาในอนาคต มีความคาดหวังทางค่านี้ออกการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสภาพการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน พร้อมทั้งคาดหวังสูงที่จะประสบผลสำเร็จและได้มีบทบาทในกิจการทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สวัสดิการ ประชาชนและการป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ

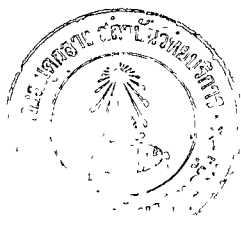
ส่วนวัลลภ พุ่มพวง (2514) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นเพศชาย 50 คน เพศหญิง 50 คน อายุระหว่าง 20-21 ปี เป็นผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อในจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ตามวิธีของฮอยท์ (Hoyt's Analysis of Variance) พบว่า ส่วนมากมีความคิดเห็นไม่ถูกต้องในเรื่องค่านิยม คำสอนในศาสนา ความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมืองดี และเรื่องความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ส่วนมากมีความเห็นถูกต้องในเรื่องการอยู่รวมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย ส่วนความรู้เกี่ยวกับการปกครองของประเทศโดยทั่วไป คนไทยในกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นถูกต้องเพียงร้อยละ 50

จะเห็นว่ามิได้ให้ความสนใจศึกษาเรื่อง ค่านิยมในด้านต่าง ๆ กันออกไป ซึ่งผลจากการศึกษาทำให้ทราบค่านิยมด้านต่าง ๆ ของคนไทย ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมได้ นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2523) ยังได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมอันพึงประสงค์ที่จะนำมาใช้ในการปลูกฝังและส่งเสริมให้แก่คนไทย ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เยาวชน ประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ ที่เป็นที่ยังของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมใน 10 จังหวัด จำนวน 12,363 คน โดยใช้แบบสอบถามวัดค่านิยม ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย คือ

1. การประหยัดและการประมาณตนเพื่อการดำรงชีพที่เรียบง่าย
2. การรักความจริงและกล้ากระทำเพื่อความเป็นจริง
3. ความมุ่งมั่นทำงานเพื่องาน โดยตระหนักว่างานคือ ชีวิต
4. การเคารพตนเอง พึ่งตนเองและไม่ย่อท้อต่อปัญหาชีวิต
5. การใฝ่หาความรู้และใช้สติปัญญา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต
6. ความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

7. ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน เคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น
8. ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคม โดยกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อหมู่คณะและไม่ทำให้อับอายแก่ครอบครัว
9. การตระหนักในความสำคัญของการทำงานร่วมกัน ด้วยความสามัคคี รับผิดชอบต่อหน้าที่
10. การเห็นความสำคัญของครอบครัวในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเยาวชนและสังคม
11. ความมุ่งมั่นที่จะช่วยกันรักษา และเสริมสร้างความเป็นธรรม เสรีภาพและภราดรภาพในสังคม
12. การตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาชีวิตและสังคมที่เกี่ยวกับจิตใจ คุณธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
13. การรักษาความเป็นเอกราชของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย รักไทย นิยมไทย ยินดีเสียสละแม่วายชีวิต
14. การยึดมั่นในศาสนธรรม เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิต
15. ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย
16. การเทอดทูนองค์พระมหากษัตริย์ เป็นองค์พระประมุข เป็นมิ่งขวัญและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย
17. เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ขอบังคับ กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนโดยเคร่งครัด เพื่อความสงบสุขของสังคม
18. การช่วยรักษา หวงแหนสาธารณสมบัติและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
19. การปลูกฝังสุนทรียะ และรักษาส่งเสริมสุขภาพพลานามัยของครอบครัวและชุมชน
20. การยกย่อง สรรเสริญผู้กระทำความดี ทอถ่านการกระทำความชั่ว

คาร์ตัน สิริวิริยะกุล (2524) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ "คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในทัศนะของครูประจำชั้นและผู้ปกครองในกรุงเทพมหานคร" โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้ครูประจำชั้นและผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร จำนวน 600 คน แยกเป็นครูประจำชั้น 150

คน และผู้ปกครอง 450 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูประจำชั้นและผู้ปกครองมีความเห็นตรงกันว่า ในค่านการเรียน คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ ขยัน ตั้งใจ และมีความรับผิดชอบในการเล่าเรียน อยาก رؤยอยาก เห็น กล้าซักถามครูอาจารย์เมื่อไม่เข้าใจ ในค่านสุขอนามัย ความปลอดภัย คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ มีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพจิตสมบูรณ์ รู้จักโทษของยาเสพติด รู้จักป้องกันและรักษาสุขภาพส่วนตนและส่วนรวม ในค่านเศรษฐกิจ คุณลักษณะอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง โดยอันดับสูงสุด ได้แก่ รู้จักใช้ตลอดจนดูแลสิ่งของ รักษาสิ่งของและทรัพย์สินสมบัติของตน ในค่านอุปนิสัยบุคลิกภาพ คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ มีคุณธรรม มีความรักใคร่สามัคคีต่อหมู่คณะ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มีความศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และใช้เป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจ ในค่านสมาชิกที่ศิของครอบครัว คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ รักและใกล้ชิดสนิทสนมกับพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ปรึรักษาหรือพ่อแม่ และญาติพี่น้องเมื่อมีปัญหา ในค่านพลเมืองดีของชาติ คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ เคารพ และปฏิบัติตามกฎหมาย ภูมิใจ รักและเทอดทูนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้ว ครูประจำชั้นและผู้ปกครองมีความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร สัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 แสดงว่าครูประจำชั้นและผู้ปกครองมีทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คล้ายคลึงกันและส่วนใหญ่สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ

ดังไคกล่าวมาแล้วว่า คานิยมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคน ดังนั้นการปลูกฝังคานิยมจึงเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องเลือกควาคานิยมใดเหมาะสมที่จะนำมาปลูกฝังหรือส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย และการศึกษาจักจะมีหน้าที่ถ่ายทอดคานิยมนั้น ๆ ถ้าการศึกษาสามารถถ่ายทอดคานิยมที่ดี ที่ควรแก่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมแก่สภาพสังคมแล้วละก็ การศึกษาจักจะสามารถพัฒนาคนได้อย่างแท้จริง

การศึกษาภาคบังคับ

การจัดการศึกษาภาคบังคับ เป็นการึกษาที่รัฐจักขึ้นเพื่อให้ความรู้พื้นฐานแก่บุคคลในประเทศ เพื่อที่จะได้นำความรู้ความสามารถไปใช้ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้

พระราชบัญญัติประถมศึกษา มาตั้งแต่วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๖๔ อันนับว่าเป็นการเริ่มต้นของการจัดการศึกษาโดยมีกฎหมายรองรับและดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

การศึกษาภาคบังคับ เป็นการศึกษาที่รัฐบังคับให้ประชาชนเข้ารับการศึกษา โดยอาศัยควมทกฏหมายเป็นเครื่องมือลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน การศึกษาภาคบังคับเป็นการศึกษาที่รัฐจัดให้เปล่ากับเด็กทุกคนโดยไม่เลือกเพศ เชื้อชาติและศาสนา เรียนจนจบชั้นประถมศึกษา (กรมสามัญศึกษา ๒๕๑๖: ๘๖) เป็นเวลา ๖ ปี ส่วนในเรื่องเกณฑ์อายุนั้นแล้วแต่จะกำหนดขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และความพร้อมของนักเรียนแต่ละท้องถิ่น แต่ต้องไม่บังคับเข้าเรียนก่อนอายุ ๖ ปีบริบูรณ์ และไม่ช้ากว่า ๘ ปีบริบูรณ์ (แผนการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๐ ข้อ ๔๐)

การจัดการศึกษาในประเทศไทยได้ก้าวไปไม่สำเร็จดังที่มุ่งหมายที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีหลักสูตรเป็นโครงการและเป็นแนวทางในการให้การศึกษา หลักสูตรเป็นหัวใจที่สำคัญยิ่งของการศึกษา และเป็นเครื่องมือวัดสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาด้วย ดังนั้นหลักสูตรจึงจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ซึ่งเท่าที่ผ่านมาพบว่า หลักสูตร ๒๕๐๓ ไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร มาเป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งกล่าวว่าเป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม โดยมีสาระดังนี้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ก็เช่นเดียวกับหลักสูตรฉบับอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางปรัชญา จิตวิทยาและสังคมวิทยา โดยมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ ๒๕๒๐ ก็ระบุไว้ชัดเจนว่า เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม เศรษฐกิจ บ้านเมืองและวัฒนธรรม เพื่อสนองความต้องการของประชาชนทุกภูมิภาค (คู่มือการอบรมวิทยากรในการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ๒๕๒๑, ๒๕๒๐: ๙)

หลักการที่สำคัญของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521, 2520: 1-9)

1. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งใหญ่ เรียงนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสที่จะจัดหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพ และความต้องการได้

จากหลักการดังกล่าวจะเห็นว่า เป็นหลักการที่แก้ไขข้อบกพร่องที่พบอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษา 2503 เพราะการศึกษาในระดับประถมศึกษาถือว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐจะต้องรับภาระจัดให้แก่เด็กทุกคน และจะต้องสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาหรือจุดหมายของการศึกษาระดับชาติ สำหรับการกำหนดจุดหมายหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นี้ คณะอนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรได้ศึกษาพิจารณาจากหลักการสำคัญ 3 ประการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ปรากฏว่าหลักสูตรประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ดังนี้

1. คุณสมบัติที่ต้องการเน้น
 - 1.1 มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว
 - 1.2 มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
 - 1.3 ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ อุดม
 - 1.4 รู้จักคิด วิจัย และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
 - 1.5 มีขันติต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า
 - 1.6 มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น
 - 1.7 รู้จักทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตามที่ดี
2. ความรู้และพื้นฐานในการดำรงชีวิต
 - 2.1 มีสุขนิสัยส่วนตัวและส่วนรวมทั้งกายและใจ
 - 2.2 มีความรู้และทักษะทางภาษาและคณิตศาสตร์
 - 2.3 รู้จักชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ

- 2.4 ู้กฏหมายที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน
- 2.5 ู้ความรูและทักษะในการหา ไซจ่ายและออมทรัพย์
- 2.6 ู้ความรูและทักษะในวิธีการทางวิทยาศาสตร์
- 2.7 เข้าใจความหมายของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีต่อชีวิตประจำวัน
- 2.8 ู้ความรูและทักษะในการจัดการและการทำงานร่วมกัน โดยถือหลักสหกรณ์
- 2.9 ู้ความรูและทักษะในการทำงานทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค
- 2.10 ู้ความสามารถในการยังชีพผสมกลมกลืนต่อสภาพและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 2.11 มีนิสัย และรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
3. การดำรงชีวิตอย่างสงบสุข
 - 3.1 ู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมและวิทยาการใหม่ ๆ
 - 3.2 เข้าใจและศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ และนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน
 - 3.3 การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพ
 - 3.4 ู้ความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม
 - 3.5 มีอิสระในการคิด แต่พร้อมที่จะยอมรับความคิดของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล
 - 3.6 ู้จักแก้ปัญหาโดยสันติวิธี
4. การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ
 - 4.1 เชื่อมมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
 - 4.2 ู้คุณค่า ชื่นชมและรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ
 - 4.3 สำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน
 - 4.4 ู้ความสำคัญของครอบครัว สังคมและท้องถิ่นของตน
 - 4.5 ู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคของโลก และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน
 - 4.6 สามารถฝึกกำลังสติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ เพื่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศ
 - 4.7 ู้คุณค่าในความเป็นไทยและภูมิใจที่เกิดในผืนแผ่นดินไทย

โครงสร้างเนื้อหาวิชาของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

เนื้อหาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เพราะเนื้อหาวิชาหมายถึง มวลประสบการณ์การเรียนรู้ ที่จะต้องสัมผัสและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คณะปฏิบัตินายกร่างเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้ใช้วิธีคัดเลือกเนื้อหาโดยอาศัยความคิดเห็นของส่วนรวมจากผู้เชี่ยวชาญ นักการศึกษาและผู้แทนจากที่ต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น

โครงสร้างของเนื้อหาวิชาตามแนวหลักสูตรใหม่ จัดเป็นมวลประสบการณ์ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ประกอบด้วยวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นทักษะเบื้องต้น วิชาภาษาไทยเน้นทักษะในการเข้าใจภาษา คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียนจนสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิด ความเข้าใจได้ดีในการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งผสมหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกันได้แก่ สิ่งแวดล้อม ประชากร ศึกษากฎหมายในชีวิตประจำวัน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยผูกเป็นเรื่องให้เรียน ให้เกิดความหมายต่อชีวิตจริงของผู้เรียน ขจัดความซ้ำซ้อนซึ่งมีอยู่ตามหลักสูตรเดิม สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์และสุขศึกษา ตามแนวหลักสูตรใหม่ไม่แยกเรียนเป็นรายวิชา ไม่มีการเรียกชื่อวิชา แต่เรียกกันเป็นหน่วยประสบการณ์รวม ที่เรียกว่าบูรณาการรวมหน่วย

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยจริยศึกษา ศิลปดนตรี นาฏศิลป์และพลศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสร้างนิสัยให้เป็นผู้มีคุณธรรม รู้จักแสดงออก ความงาม สร้างเสริมสุขภาพให้สมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิตพัฒนาสังคมให้สงบสุขและเจริญก้าวหน้า

กลุ่มที่ 4 กลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน เป็นประสบการณ์พื้นฐานในการปกครองท้องถิ่นและการดำรงชีวิต ประกอบด้วยส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานประดิษฐ์และงานช่าง งานเกษตร เป็นต้น

จากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้น ได้จัดแบ่งเป็นมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาชีวิตของตนเองและสังคมให้มีความสุข ให้อยู่ดีกินดี ฟังตนเองได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ เน้นลักษณะนิสัยให้เป็นคนขยัน อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม ซื่อสัตย์ ประหยัด และมีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประชาชน (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา 2523: 1)

ดังนั้นการศึกษากาตบั้งค้ำจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการวางรากฐานคุณภาพของประชาชน เมื่อประชากรมีคุณภาพประเทศก็ย่อมจะเจริญตามไปด้วย ดังใคกล่าวแล้วว่าการศึกษานั้น ทองจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม แก่ปัญหาชีวิตและสังคม จากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนั้น เป็นกลุ่มที่วาดวยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาชีวิตและสังคม ฉะนั้นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียน จึงเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม ซึ่งมวลประสบการณ์ดังกล่าวได้มาจากปัญหาของชีวิตและสังคมของประชาชนชาวไทย ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และยังคงหมายไปถึงอนาคตด้วย โดยนำข้อมูลเหล่านี้เป็นหลักในการจัดมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2523: 3-5) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของมวลประสบการณ์กลุ่มนี้ว่า

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น การปฏิบัติให้ถูกต้อง การมีสุขภาพอนามัยที่ทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวม
2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐาน และมีความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ใคกล่าวคือ ผู้เรียนมีความรู้เบื้องต้น มีประสบการณ์เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย สังคม การปกครอง ประชากร เศรษฐกิจ ศาสนาวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม การใ้การสงวนและการอนุรักษ์ทรัพยากร ตลอดจนถึงการสื่อสารติดต่อกันตาม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตตามสมควรแก่เอกภาพของแต่ละบุคคล เพราะในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเชื่อถือ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีบางอย่างก็เปลี่ยนไปค้วย โดยมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแกนนำ หากผู้เรียนขาดความรู้พื้นฐานและไม่เข้าใจสภาพปัญหา ก็อาจทำให้การดำรงชีวิตมีปัญหา มีอุปสรรค ไม่อาจอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. ให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง และสามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. ให้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและทางวิทยาศาสตร์ สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงอย่างพอเหมาะพอควร ไม่ลาหลังยึดมั่นในความเชื่อถือจนลืมนึกถึงเหตุผลและข้อเท็จจริง เช่น ความเชื่อในเรื่องโชคลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ยอมรับในความเปลี่ยนแปลง ความเจริญทางค่านวิทยาศาสตร์แทน

5. ให้มีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามขอบเขตแห่งเสรีภาพของตนและของผู้อื่น ใฝ่หา การปลูกฝังให้ผู้เรียนมีศรัทธาในหลักการปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับ และถือว่าเป็นการปกครองที่เหมาะสมกับโครงสร้างของสังคม เหมาะกับอุปนิสัยจารีต ประเพณี วัฒนธรรมของคนในชาติ ยอมรับและปฏิบัติตนตามกฎหมายบังคับของสังคม

6. ให้เข้าใจหลักของการอยู่ร่วมกัน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ให้อยู่กันอย่างสงบสุข ยึดถือความรักความเสียสละ การรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้แพ้รู้ชนะ รู้จักยอมรับความคิดเห็นตามระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

7. ให้รู้สึกเล็งภัยจากยาเสพติด สิ่งเสพติดให้โทษเป็นปัญหาที่บั่นทอนความสงบสุข ของประชาชนและความมั่นคงของชาติ เป็นบ่อเกิดแห่งอบายมุขและอาชญากรรม ทั้งยังทำลายสุขภาพอนามัยของประชาชน

8. ให้มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย และความเป็นเอกราชของชาติ คือมุ่งให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของชีวิตคนไทย

จากจุดมุ่งหมายโดยทั่วไป จะพบว่าการจัดการศึกษานั้นสอดคล้องกับสภาพสังคม ทั้งนี้เพราะการศึกษาจัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม สังคมเกิดปัญหาอะไรขึ้นมากก็นำเอาระบบการศึกษาเข้ามาแก้ สิ่งที่สังคมต้องการจากระบบการศึกษาก็คือ คนที่มีความรู้ในลักษณะที่จะเป็นหน่วยประกอบที่ดีของสังคมและเป็น man power ของชาติ ในเวลาเดียวกันถ้าหากเราต้องการให้สังคมดี แต่สังคมไม่เหลียวแลการศึกษาเลย การศึกษาก็ไปไม่รอด การศึกษากับสังคมจึงเป็นของคู่กันอย่างแยกไม่ออก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา

การจัดประสบการณ์ในหลักสูตรนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา และการจัดประสบการณ์ก็เป็นหัวใจของหลักสูตร ทำอย่างไรจึงจะจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม และแต่ละอย่างจะต้องจัดมากน้อยเพียงไร เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงและก็ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายท่านด้วยกัน คือ

นัฐภา สรรพศรี (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวโน้มของการวิจัยการศึกษาในอนาคต" โดยใช้วิธีวิจัยแบบเดลฟาย สอดถามผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 21 คน ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยการศึกษาจะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร การวางแผนดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา เพราะการจัดหลักสูตรการศึกษานั้นควรจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคม ดังนั้นหลักสูตรจึงควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นไปของสังคม จึงควรใช้ผลการวิจัยมาเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการดำเนินงานทางการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาไทย

พวงแก้ว ลิ้มสิริย์ (2522) ได้ศึกษาเรื่อง "ประสบการณ์ ในปรัชญาของ จอห์น ดิวอี้" ในเรื่อง ประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงสมรรถภาพประจำตัวเด็ก สภาพแวดล้อม และการต่อเนื่องของประสบการณ์ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงควรออกมาในรูปแบบนี้ คือ

1. เป้าหมายของการศึกษา ชีวิตกับกระบวนการศึกษาไม่สามารถแยกออกจากสังคมได้ ดังนั้นการศึกษาจึงควรจัดออกมาในรูปแบบจำลองของสังคมจริง ๆ เด็กจะได้เรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่จริงในสังคม
2. วิธีดำเนินการศึกษา ควรใช้การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Learning by doing) ซึ่งเป็นการเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง
3. หลักสูตร ไม่ควรกำหนดไว้อย่างตายตัว ควรเป็นไปตามประสบการณ์ของเด็กและสถานการณ์ทางสังคมที่เด็กอยู่ โดยนำปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น เทรนธุรกิจ การเมืองที่สังคมนั้นตั้งอยู่ ตลอดจนประสบการณ์ของเด็กมาอภิปรายเพื่อลองแก้ปัญหา

4. บทบาทของครู ต้องเป็นประชาธิปไตยที่ดี เคารพในเสรีภาพทางความคิดของเด็ก ต้องมีความรู้ความสามารถและจิตวิทยาที่ดี คำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก บทบาทของครู เป็นเพียงผู้คอยแนะนำเท่านั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อคณะกรรมการประถมศึกษา ในปี พุทธศักราช 2534 โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 17 สาขา จำนวน 47 คน พบว่าควรเน้นค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้นและควรเน้นที่การปฏิบัติ ให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ กล้าพูด กล้าทำ กล้าคิด กล้าแสดงออก เน้นความเป็นพลเมืองดี ภาครัฐควรแก้ไขการเรียนการสอนให้ดีขึ้นและควรเป็นผู้มีระเบียบวินัยเป็นตัวอย่างที่ดี ไม่ควรจำกัดอายุในการเข้าเรียน และควรให้นักศึกษา สื่อมวลชนให้ความรู้แก่ผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งการขยายการศึกษาจากระบบให้มากขึ้น ควรปรับให้สอดคล้องกับชีวิตและสังคมในแต่ละท้องถิ่น

จากผลการศึกษาของผู้วิจัยทั้ง 3 เรื่อง จะพบว่าการจัดการศึกษานั้น จะต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เด็กอยู่ คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษากล่าวว่า การศึกษาจะต้องเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม และได้จัดทำหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับคำกล่าวนั้น และก็เป็นที่ยกเถียงกันว่าหลักสูตรนี้เหมาะสมกับเด็กและสภาพสังคมหรือยัง ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจในเรื่องนี้หลายคนและได้ทำการศึกษาวิจัยไว้ เช่น

รัตน์ ปิ่นนาน รจนา ภัทรานนท์ และ วิสูตร รอดเชื้อ (2521) ได้ศึกษาเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรประถมศึกษาปี 2521" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นกับครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2521 ในเขตจังหวัด เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 650 คน ครูใหญ่ หัวหน้าหมวดการศึกษา ศึกษาพิเศษ และหัวหน้าส่วนการศึกษา ใน 2 จังหวัด ดังกล่าว 560 คน ผลจากการศึกษาพบว่า 80% ของผู้บริหารการศึกษาเห็นว่าเนื้อหาในหลักสูตรนั้นจัดได้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมาก ตลอดจนผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียน การใช้สื่อการสอน ตลอดจนการประเมินผลนั้น ไม่สามารถทำได้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง เพราะโรงเรียนแต่ละแห่งไม่สามารถจัดหาสื่อการสอนได้ตามแผนการสอน ส่วนการประเมินผลอาจสร้างความ

ยุ่งยากให้กับครูได้มาก อัตราเวลาเรียนอาจมีปัญหามากกว่าไม่ได้ตามตาราง เพราะอาจมีเรื่องซ่อมเสริมมาแทรก ส่วนครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเนื้อหาต่าง ๆ ในหลักสูตรนั้นเหมาะสมดีแล้ว ส่วนปัญหาที่คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการสอน เวลานั้นไปปฏิบัติจริงทำได้ยาก เพราะความไม่พร้อมทั้งกำลังครูและงบประมาณแหล่งความรู้ก็ไม่สามารถหาได้เพียงพอและตรงกับที่แผนการสอนวางไว้

วิเชียร เทียมเมือง (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาและความคิดเห็นของครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในการทดลองใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับร่างครั้งที่ 1 ปีพุทธศักราช 2518)" โดยใช้แบบสอบถามครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโครงการทดลองใช้หลักสูตร จำนวน 62 คน พบว่าครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจหลักสูตรใหม่ดีพอสมควร หลักสูตรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เนื้อหาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทั่วไปพอสมควร ส่วนแผนการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและช่วยครูในการเตรียมการสอนได้มาก ต้องมีการคัดแปลงเนื้อหาในแผนการสอนวิชาภาษาไทย จริยศึกษา คนตรี นาฏศิลป์ และงานเกมกรให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน ส่วนปัญหาที่ครูพบมาก คือ อุปกรณ์การสอน

สรุปโดยทั่วไปแล้วส่วนมากจะพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมดีแล้ว แต่ก็จะประสบปัญหาในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการสอน

ธำรง ชูทัพ (2521) ได้วิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาปีที่ สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น" ตัวอย่างประชากรเป็นครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2 ในโรงเรียนทดลองหลักสูตรของกรมวิชาการ จำนวน 90 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูที่มีต่อเนื้อหาหลักสูตรศึกษากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ผลการวิจัยพบว่า

1. เนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นมาก สามารถนำไปใช้ในภาคต่าง ๆ ได้ทันที ดังนี้

ภาคเหนือ ไคแก เรื่องชีวิตในบ้าน ชุมชนของเรา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไคแก เรื่องพืช สัตว์ ชีวิตในบ้าน ชุมชนของเรา

ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

ภาคใต้ ไค้แก่ เรื่องพืช สัตว์ โรงเรียนของเรา ชุมชนของเรา แรง
การถนอมอาหาร ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

ภาคกลาง ไค้แก่ เรื่องชีวิตในฝัน โรงเรียนของเรา ชุมชนของเรา
ประเภทและลักษณะอาชีพของคนไทย

2. เนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นปานกลาง
ต้องปรับปรุงแก้ไขบ้างก่อนนำไปใช้ในภาคต่าง ๆ ดังนี้

ภาคเหนือ ไค้แก่ เรื่องตัวเรา สัตว์ ชีวิตในฝัน ชาติไทยทุกหน่วยย่อย การ
ทำมาหากินทุกหน่วยย่อย สารเคมี การถนอมอาหาร ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไค้แก่ เรื่องตัวเรา สัตว์ ชีวิตในฝัน ชุมชนของ
เรา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทย การทำมาหากินทุกหน่วยย่อย ยกเว้น การทำนา
พลังงานและสารเคมีทุกหน่วยย่อย จักรวาลและอวกาศ ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

ภาคใต้ ไค้แก่ เรื่องตัวเรา สัตว์ ชีวิตในฝัน ชุมชนของเรา สิ่งแวดล้อม
ทางกายภาพ ชาติไทยทุกหน่วยย่อย การทำมาหากินทุกหน่วยย่อย เสียง สารเคมี จักรวาล
และอวกาศ ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

ภาคกลาง ไค้แก่ เรื่องตัวเรา พืช สัตว์ สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ชาติไทยทุก
หน่วยย่อย การทำมาหากินทุกหน่วยย่อย จักรวาลและอวกาศ

กรุงเทพมหานคร ไค้แก่ เรื่องตัวเรา พืช สัตว์ ชาติไทยทุกหน่วยย่อย
ประเภทและลักษณะอาชีพของคนไทย การค้าขายแลกเปลี่ยนบริการ หัตถกรรมและอุตสาหกรรม
กรรม การรวมกลุ่มและสหกรณ์ แรงงาน สารเคมี การถนอมอาหาร จักรวาลและอวกาศ
ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

3. เนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นน้อย ต้อง
ปรับปรุงอย่างมากก่อนนำไปใช้ในภาคต่าง ๆ ดังนี้

ภาคเหนือ ไค้แก่ เรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทยของเรา ความ
ร้อน แสง เสียง แรง จักรวาลและอวกาศ

ภาคใต้ ไค้แก่ เรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาติไทยของเรา ความร้อน
แสง

ภาคกลาง ไคแก เรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ
กรุงเทพมหานคร ไคแก เรื่องชีวิตในบาน โรงเรียนขอของเรา การทำนา
การทำไร่ การทำสวน การเลี้ยงสัตว์ การประมง การค้าขายแลกเปลี่ยน ความร้อน แสง
แรง ชาว เหตุการณ์และวันสำคัญ

เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นไม่
เท่ากัน และครูส่วนใหญ่ทุกภาคมีความเห็นว่าจะต้องปรับปรุงแก้ไข เนื้อหาหลักสูตรบางกอนนำ
ไปใช้ ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

ประเสริฐ ชนุรเวท และ คณะ (2523) ได้วิจัยเรื่อง "ศึกษาประสิทธิภาพการ
สอนชาว - เหตุการณ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1" พบว่า

ทัศนคติและความพอใจในการสอนชาว - เหตุการณ์ ครูส่วนใหญ่เห็นว่าไม่สำคัญ
จึงไม่ค่อยสอน ใช้เวลาการสอนชาว - เหตุการณ์ ไปสอนกลุ่มทักษะ ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตร
เน้นการวัดผลปลายภาคควยกลุ่มทักษะ ครูส่วนใหญ่สอนชาว - เหตุการณ์โดยไม่ได้สอนตาม
แผนการสอน กำหนดการสอนและตารางสอน ครูส่วนใหญ่ไม่ได้เปิดแผนการสอนและหลักสูตร
เพื่อศึกษาขอบเขตในการสอนชาว - เหตุการณ์ ทั้งด้านแหล่งข่าวและประเภทของข่าว และ
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ครูผู้สอนเกิดความเข้าใจผิดโดยเฉพาะในเรื่องแหล่ง
ข่าว ครูผู้สอนเข้าใจว่าควรจะมาจกหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เท่านั้น ซึ่งบางโรงเรียน
สภาพท้องถิ่นขาดแหล่งขอมูลดังกล่าว ทำให้ครูเกิดการวิตกและในที่สุดไม่สอน ซึ่งขอเท็จจริง
เนื้อหาที่กำหนดให้ในแผนการสอนเน้นเพียงชาว - เหตุการณ์ ที่นักเรียนได้พบด้วยตนเองและ
จากการบอกเล่าของผู้อื่นเท่านั้น

ส่วนการแสดงผลออกของนักเรียนนั้น นักเรียนที่เก่งและกล้าจะออกมาเล่าชาว -
เหตุการณ์บ่อยครั้ง และชาวที่เล่าก็มักจะเลียนแบบ เป็นข่าวซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทั้งนี้เนื่อง
จากครูขาดการเตรียมการสอน เมื่อประเมินการสอนชาว - เหตุการณ์ โดยส่วนรวมแล้ว
ประสิทธิภาพที่ได้ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ค่อยจะได้ผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง
สอดคล้องกับผลสรุปการติดตามผลและแนะนำการใช้หลักสูตรระดับประถมศึกษา ปีงบประมาณ
2523 ของกรมวิชาการ (2523) ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะครูยังไม่ค่อยจะเข้าใจความหมาย
ของ "ชาว" ที่พอเหมาะกัวัยของแต่ละชั้นเรียนถูกต้องนัก

สรุปผลจากการวิจัยหลาย ๆ ด้าน จะพบว่า เคาโครงของเนื้อหาสาระของหลักสูตร ส่วนใหญ่นั้นเหมาะสมแล้ว แต่จะต้องมีการปรับปรุงคัดแปลงในรายละเอียดส่วนย่อยอีก เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งแตกต่างกันออกไป ส่วนปัญหาด้านการสอนส่วนใหญ่จะมาจากตัวครู เช่น ขาดการเตรียมการสอน จัดกิจกรรมการสอนไม่เป็น ไม่ศึกษาแผนการสอนล่วงหน้า ขาดวัสดุและสื่อการสอน เป็นต้น

จากรายงานสรุปการติดตามผลและแนะนำการใช้หลักสูตรประถมศึกษาปี่งประมาณ 2524 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2524) โดยแบ่งตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร พบว่า

ด้านคุณสมบัติที่กองการเน้น ถ้าโดยส่วนรวมแล้วยังไม่เห็นเด่นชัดนัก เพราะในช่วงระยะเวลาที่ออกเยี่ยมใช้เวลาสั้น ที่พอจะมองเห็นได้ทันที คือ ความมีวินัยของนักเรียน และรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่ส่วนใหญ่แล้วครูมักจะไม่ติดตามผลการปฏิบัติของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอในหลายเรื่อง จึงยังไม่เป็นอุปนิสัย เพียงเรียนรู้แล้วก็เลยผ่านไป

ด้านทักษะพื้นฐานการดำรงชีวิต ที่เห็นเด่นชัด คือ สุขนิสัยส่วนตัวในด้านการรู้จักรักษาความสะอาดของร่างกาย ผมน้ำ เล็บ พบว่า เรื่องเหล่านี้ครูติดตามอยู่เสมอ สำหรับเสื้อผ้ามักเป็นไปตามสภาพครอบครัว แต่ครูรู้จักรักษาความสะอาดมากขึ้นกว่าเดิม ส่วนเรื่องการใช้และเก็บออมนั้นมีบ้างแต่เห็นส่วนน้อยเช่นเกี่ยวกับการอ่านหนังสืออื่น นอกจากหนังสือเรียน และการใช้ประโยชน์จากห้องสมุด สำหรับความสามารถในการยังชีพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมากกว่าภาคอื่น ๆ และการทำงานเป็นกลุ่มโดยถือหลักสหกรณ์นั้นเมื่ออยู่ทั่วไป

ด้านการรู้จักดำรงชีวิตที่สงบสุข การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และการรู้จักแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ควบสันติวิธียังมีน้อย ขาดความคิดริเริ่ม

ด้านการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ได้แก่ ความสำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน ฐ ความสำคัญของครอบครัว นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบซึ่ง ส่วนความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนและได้รับการปลูกฝังจากครูทุกโรงเรียน

โดยสรุปแล้วเด็กส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มมาทางจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรต้องการ แต่ครูยังติดตามแนะนำตักเตือนชี้แนวทางไม่มากพอ

และจากการสรุปการติดตามผลและแนะนำการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ปีงบประมาณ 2524 ของจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ (2524) ในด้านที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียน ประเมินผลได้ตามลำดับดังนี้

กลุ่มคุณลักษณะของนักเรียนที่มีระดับคุณภาพทำได้ดี

1. รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น
2. มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง สะอาด ราบรื่น แจ่มใส
3. การแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามสภาพของครอบครัวและท้องถิ่น
4. มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ตัวเอง และชุมชนที่อยู่อาศัย

กลุ่มคุณลักษณะของนักเรียนที่มีระดับคุณภาพทำได้ปานกลาง

1. มีความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง
2. มีความสามารถในการพูด อ่าน ไม่น้อยกว่าระดับชั้นเรียน
3. รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แยกแยะถึงประโยชน์ของส่วนรวม
4. มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้และใฝ่เรียน
5. มีนิสัยที่ดีในการทำงาน
6. มีทักษะในการคิดคำนวณ
7. มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัด อดทนและมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ
8. กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมกับบุคคลและ

โอกาส

9. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาและการทำงาน

ส่วนในค่านกิจกรรมการส่งเสริมลักษณะที่คั้นทั้ง 71 จังหวัด รายงานว่า กิจกรรมที่ปฏิบัติได้ดี คือ กิจกรรมส่งเสริมความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่วนกิจกรรมที่ปฏิบัติได้ปานกลาง คือ กิจกรรมส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การให้อภัย การเสียสละ

ความขยันขันแข็ง ความละเอียดรอบคอบ การประหยัด ทำงานเป็น ไม่รังเกียจงาน มีความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองและกิจกรรมที่ปฏิบัติไคน้อย คือ กิจกรรมส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนประเมินผล รับผิดชอบและดำเนินการร่วมกับครู

จะเห็นว่ามีความรู้คุณลักษณะหลายประการที่การศึกษาปีส่วนในการพัฒนาปลูกฝัง และก็มีคุณลักษณะที่สำคัญอีกหลายประการเช่นเดียวกัน ที่การศึกษาไม่อาจปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็กได้โดยง่าย แท้จริง เช่น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้จักรับผิดชอบและความมีวินัย ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับการฝึกฝนและติดตามพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ต้องมีการร่วมมือกันหลายฝ่ายทั้งที่บ้าน ที่โรงเรียน และบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ก็จะช่วยให้การศึกษามุ่งบรรลุเป้าหมายได้

การวางแผนพัฒนาการศึกษา

การวางแผน คือ การตัดสินใจหรือการกระทำในส่วนรวม เพื่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายในขอบเขตของทรัพยากรที่หาได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2522: 120) หรือหมายถึง กระบวนการเตรียม "เรื่องที่จะตัดสินใจ" อย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้การดำเนินงานที่จะสามารถนำปัจจัยที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

เอฟ ฮาร์บิสัน (F. Harbison 2514: 10) กล่าวว่า ในการวางแผนการศึกษา สิ่งแรกที่จะต้องพิจารณา คือ จะต้องมีการตั้งเป้าหมายเสียก่อน และต้องเป็นเป้าหมายที่เด่นชัดในการดำเนินงาน เพราะว่าการวางแผนการศึกษานั้นมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการดำเนินงานใด ๆ การวางแผนการศึกษาจะช่วยในการตัดสินใจว่าจะเลือกนโยบายและวัตถุประสงค์ใด จะพัฒนาการศึกษาไปในลักษณะใด ระดับใด ในสัดส่วนเท่าไรและอย่างไร โดยให้มีการประสานสอดคล้องต่อเนื่องกันและสนองตอบต่อสภาพแวดล้อมได้ (เจื้อจันทร จงสถิตอยู่ 2525: ก) ในการวางแผนการศึกษานั้น จะทำโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ไม่ได้ การวางแผนการศึกษาที่จะต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของประเทศ เพราะเป็นสถาบันสังคมที่มีอิทธิพลร่วมกันและจะต้องพิจารณาลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ของสถาบันดังกล่าวกับการศึกษามาช่วยในการตัดสินใจ

ในปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำผลการวิจัยและการวางแผนพัฒนาการศึกษา มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพราะการวิจัยและการวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา เป็นกระบวนการ ที่พยายามหาข้อมูลมาเป็นรากฐานในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ ในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา อันได้แก่ กำลังคน อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ การเรียนการสอนและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2522: 1-6) กล่าวว่า การวิจัยและการวางแผนพัฒนาการศึกษาจะนำไปสู่เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา 4 ประการ คือ

1. ช่วยให้การจัดการศึกษาขั้นมูลฐานกระจายไปทั่วถึงเท่าเทียมกัน นั่นคือ ช่วยให้เด็กในวัยเรียนได้เรียนหนังสือโดยไม่ขอยกเว้น เนื่องจากรัฐไม่สามารถจัดให้ได้ เช่น โรงเรียนอยู่ไกลเกินไป มีปัญหาอุปสรรคในการคมนาคม ยากจน ฯลฯ
2. ช่วยให้การจัดการศึกษาของรัฐมีความเท่าเทียมกัน ยุติธรรมหรือเสมอภาคกันยิ่งขึ้น
3. ช่วยให้เกิดระบบข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนตัดสินใจ
4. ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือปฏิรูปโครงสร้างหลักสูตร และหลักการจัดการในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

จะเห็นว่าไม่เพียงแต่งานวิจัยและการวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา จะมีประโยชน์อย่างมากมายดั่งกล่าวแล้วเท่านั้น ข้อค้นพบหรืองานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก็มีประโยชน์เช่นกัน ดังที่ยังเศษ มุงเกษม (2524: 8) ให้ความคิดว่า ข้อค้นพบหรือความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งของการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาไทย ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมหรือการกำหนดนโยบายทางการศึกษา และได้รับความสนใจจากผู้บริหารการศึกษาเป็นอันมากที่มุ่งใช้ผลการวิจัยการศึกษา ในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา และผู้วางนโยบายการศึกษานั้นจะต้องตัดสินใจเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยคำนึงถึงเหตุการณ์ในอนาคตไวล่วงหน้า (มอริส โรเซ็นเบอร์ก, ใน กอ สวัสดิ์พาณิชย์, บรรณาธิการ 2499: 67) เนื่องจากผลของการศึกษาย่อมกินเวลาที่จะปรากฏและหวังประโยชน์ต่อไปถึงอนาคต การกำหนดรูปแบบของการศึกษาเพื่อให้ออกคล้องกับสภาพปัจจุบันเท่านั้นจึงไม่เพียงพอ จำเป็นจะต้องคิดเผื่อไว้รับสภาพอนาคตของสังคมเท่าที่

จะคาดคะเนได้ควย (พิทยา สายหุ 2517: 107)

ในการวางแผนการศึกษาน้องศการยูเนสโก (UNESCO 1964: 32-36) กล่าวว่า ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สิ่งที้นักวางแผนการศึกษาต้องคำนึง คือ

1. ต้องการนำนายปริมาณนักเรียนในอนาคตช่วง 15-20 ปี
2. ต้องคำนึงถึงการใ้การศึกษาขั้นมูลฐานแก่ทุกคน โดยคำนึงถึงสภาพสังคม
3. ต้องมีการทำนายสภาพเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว
4. ต้องมีการวิเคราะห์ระบบการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคน
5. นำข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ แผลผลออกมาเป็นความต้องการทางการ

ศึกษา

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2518: 106-107) มีความเห็นสอดคล้องเช่นเดียวกันว่าการวางแผนการศึกษาจะต้องประสานกับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ถึงจะมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมก็ยากที่จะเปลี่ยนสังคมให้เป็นสังคมอุตสาหกรรมได้ การมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมโดยมิได้พัฒนาเกษตรกรรมเท่าที่ควรยอมจะก่อให้เกิดปัญหาแก่คนส่วนใหญ่ และยังคงให้เกิดปัญหาทางการศึกษาอีกด้วย เพราะการจัดการศึกษานั้นควรจะต้องจัดขึ้นเพื่อถ่ายทอดทักษะและความรู้ที่ตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรับ ดังนั้นจึงควรที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละภูมิภาคแต่ละท้องถิ่น และควรบรรจุเนื้อหาทางเกษตรกรรมไว้ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทินพันธ์ นาคะตะ (2525: 224) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร จึงน่าจะพิจารณาว่าสังคมไทยต้องการให้ผลิตนักเรียนหรือนักศึกษาในด้านใดที่ตรงกับความต้องการ ผลผลิตจะต้องนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ๆ ทุกวิชาที่สอนในทุกหลักสูตร ทุกระดับจะต้องมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสังคมไทย

ไพฑูรย์ สีนสารัตน์ (การศึกษากับสังคมประกิต 2521: 7) กล่าวว่า สังคมไทยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวัตถุ และพยายามที่จะสร้างชนบทให้กลายเป็นเมือง การศึกษาได้กลายเป็นเครื่องมือในการผลิตคนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมและสร้างคานิยมของระบบอุตสาหกรรม ในขณะที่การรักษาคานิยมเดิมก็ยังมี ดังจะเห็นได้จาก

เป้าหมายของการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าต่างๆ แต่เป้าหมายในแผนการศึกษาแห่งชาติยังยึดถือค่านิยมเดิมอย่างหนักแน่น มีผลทำให้การศึกษาในปัจจุบันเกิดความสับสน ซ้ำแย้งและไม่เด่นชัดในบทบาทของตนเองตลอดเวลา ดังนั้นการวางแผนการศึกษาจะต้องเป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นของสังคมมากกว่าความต้องการส่วนบุคคลแต่ละคน ซึ่งในเมืองไทยนั้นการวางแผนศึกษามักเป็นไปตามความต้องการทางการเมือง (หินพันธุ์ นาคะตะ 2525: 224) ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ อนาคตของการศึกษาไทยจะชัดเจนและมีเป้าหมายที่แน่นอนได้ ก็ต่อเมื่อสังคมมีรูปแบบและเป้าหมายของการปรับปรุงและพัฒนาที่แน่นอน และบทบาทของการศึกษาจะต้องมีอยู่อย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. การศึกษาจะต้องช่วยเหลือนำไปสู่การพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมในสังคมไทยต่อไป ความรู้เกี่ยวกับสังคมไทย ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและกระบวนการศึกษาจะต้องดำเนินควบคู่กันไป การพัฒนาที่ที่จะต้องมีการศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญ ไม่ใช่ลอกเลียนแบบหรือขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้นำประเทศเท่านั้น
2. รูปแบบของการพัฒนามีรูปแบบที่ชัดเจนแล้ว การศึกษาจะต้องกำหนดให้สอดคล้องกัน และในขณะเดียวกันก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ที่จะรองรับการปรับปรุงเรื่อย ๆ

กอ สวัสดิพิพาณิช และ คณะ (2524: 13-14) มีความเห็นว่าการปรับปรุงระบบการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น การจัดการศึกษาควรจะยึดหลักการ ดังนี้ คือ การศึกษาจะต้องเสริมสร้างบุคคลให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถดำรงตนอยู่ได้ตามเอกัตภาพ การศึกษาจะต้องสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและการประกอบอาชีพในท้องถิ่น การศึกษาจะต้องสร้างบุคคลใหม่พื้นฐานความรู้ทางค่านิยมที่เหมาะสมกับวัยและระดับการศึกษา การศึกษาจะต้องปลูกฝังและสร้างบุคคลใหม่มีความรู้สึกรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นอันเป็นแหล่งภูมิปัญญาของตน และในการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนควรรักษาเอกราช สถานประกอบการและท้องถิ่น เข้ามามีส่วนช่วยรับผิดชอบในการจัดการศึกษาวิชาชีพ การอบรมเลี้ยงดูเด็กและการรักษาคุณภาพของสังคมในด้านกำลังคน

นอกจากนี้ กอ สวัสดิ์พาณิชย์ และ คณะ ยังได้เสนอรูปแบบของการศึกษาใน
อนาคตไวด้วย คือ

1. ควรจัดเป็นระบบกึ่งขนาน ที่เปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสทางการศึกษาได้เพิ่ม
พูนความรู้ควบคู่การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาที่หน่วยงานหรือสถานประกอบการจัดพร้อม
ทั้งเปิดโอกาสให้ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสกลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้อีกตามความ
เหมาะสม
2. ควรเปิดโอกาสให้หน่วยงานและสถานประกอบการ เข้ามามีส่วนร่วมฝึกอบรม
บุคลากรตามความต้องการ ของคนหรือสังคม
3. จะคงสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของแต่ละท้องถิ่นและความเป็นจริงใน
สังคม
4. จะต้องเบ็ดเสร็จในตัวเองทุกระดับ เพื่อให้คนออกสู่ตลาดแรงงานมากกว่า
การเรียนต่อในระดับสูง โดย
 - 4.1 ผู้จบแต่ละระดับจะต้องออกมาประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่
 - 4.2 ผู้จบประถมศึกษาปีที่ 6 จะออกมาประกอบอาชีพในฐานะแรงงานไร
ฝีมือ แต่อาจพัฒนาให้เป็นแรงงานกึ่งฝีมือควบคู่การศึกษานอกโรงเรียน หรือระหว่งการปฏิบัติ
การ
 - 4.3 ผู้จบมัธยม 3 ควบคู่การฝึกเพิ่มเติมในศูนย์ฝึกอาชีพ จะสามารถประกอบ
อาชีพในฐานะแรงงานมีฝีมือ และสามารถให้มีความเชี่ยวชาญเพิ่มขึ้นด้วยการฝึกเพิ่มเติมใน
ศูนย์ฝึกอาชีพ และ/หรือการฝึกระหว่งการปฏิบัติ
 - 4.4 ผู้จบมัธยม 6 บางสาขาสามารถประกอบอาชีพได้เลยในฐานะแรงงาน
มีฝีมือและสามารถพัฒนาฝีมือหรืออาชีพควบคู่การฝึกในศูนย์ฝึกอาชีพ และ/หรือฝึกระหว่งปฏิบัติ
การ สำหรับผู้ที่เรียนต่อในระดับอุดมศึกษาควรจัดให้เรียนระดับ ปวท. มากกว่าปริญญา
(ควรเลิกหลักสูตร ปวส.)
5. จะต้องชักจูงให้คนสามารถประกอบอาชีพส่วนตัวได้ (รัฐอาจจะออกทุนให้กู้ยืม)
6. จะต้องเป็นการศึกษาที่มุ่งปรับปรุงคน ให้สามารถพัฒนาอาชีพพื้นบ้านด้วยการ
ใช้เทคโนโลยี และวิธีการที่เหมาะสม และเป็นการศึกษาที่ควรให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาอยู่ในท้องถิ่น
มากกว่าเข้าสู่ตัวเมือง

7. จะต้องเป็นการศึกษาที่สามารถปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต และการอาชีพ
 ควบคู่การพิจารณาและเริ่มต้นจากสิ่งที่เป็นอยู่และมีอยู่

8. จะต้องเน้นการปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนทางวิชาการ

9. การฝึกอาชีพและการฝึกบุคคลให้เป็นพลเมืองดี จะต้องจัดทำควบคู่กันไปไม่
 แยกจากกัน

10. ระบบการศึกษาและระบบอื่น ๆ ของสังคม จะต้องประสานสัมพันธ์เกื้อหนุนกัน
 และไม่ควรแยกชนบทและเมืองออกจากกัน

11. ระบบโรงเรียนทุกประเภทและระดับ จะต้องประสานสัมพันธ์และเกื้อหนุนกัน

กล่าวโดยสรุปแล้วระบบการศึกษาในอนาคตที่ กอ สวัสดิ์พาณิชย์ และคณะ เสนอมา
 นี้จะเห็นว่าส่วนใหญ่จะเน้นการประกอบอาชีพในทุกๆระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นในระบบหรือนอกระบบ
 โรงเรียน ไม่สนับสนุนให้มุ่งการเรียนต่อเพื่อหวังปริญญาบัตร แต่มุ่งให้โรงเรียนสามารถนำไป
 ใช้ได้ในชีวิตจริงมากกว่า

ไพฑูริย์ สินลาวัฒน์ (อนาคตการศึกษาไทย 2521: 8) ได้เสนอวิธีทางที่เหมาะสม
 บางประการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดบทบาทของการศึกษาในอนาคต คือ

1. จะต้องมีการค้นคว้าเรื่องราวของเราเองอย่างจริงจัง ใหญ่จริงและเข้าใจ
 อย่างละเอียดทุกแง่มุม ควบคู่กันของเราและสติปัญญาของเราเอง และวิธีการของเราเอง
 โดยตรงไปตรงมาอย่างไม่ลำเอียง

2. ศึกษาเรื่องของคนอื่นอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน ใหญ่ซึ่งถึงเหตุผลที่มา ข้อดีข้อเสีย
 ของกิจกรรมและวิธีการที่คนในส่วนอื่น ๆ ของโลกใช้ ปฏิบัติ ไม่ใช่ศึกษาอย่างผิวเผิน เพื่อ
 ลอกเลียนแบบมาปฏิบัติได้เท่านั้น อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3. ใช้ความรู้ ระดมความคิด พิจารณาไตร่ตรองคัดเลือกเปรียบเทียบ ทบทวน
 ข้อมูลและความรู้ที่ได้เขาคอยกัน ควบคู่สติปัญญาและความสามารถของเราเองเพื่อแก้ปัญหา
 สร้างความรู้ใหม่แล้วสรุปเป็นทางเลือกหลาย ๆ ทาง

4. เสนอความรู้ ความคิด และทางเลือกต่าง ๆ เหล่านี้ ให้มีการถกเถียง
 อภิปรายแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์โต้เถียงกันอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ได้ความรู้ความคิดข้อ
 เสนอที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเหตุนี้ การประชุม สัมมนา อภิปรายทางวิชาการ วารสาร

วิชาการสาขาต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ จะต้องได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางเป็นจริงเป็นจัง เพราะความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ที่จะต่อความรู้ที่ลึกซึ้งและกว้างขวางต่อไปได้

5. นำความรู้ความคิดเหล่านี้มาปรับปรุงแก้ไข เป็นแนวทางปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ตอน ๆ ไป

6. ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ แล้วประเมินผลแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมต่อไป

ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่าข้อเสนอแนะนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผนพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างดี จะช่วยให้การจัดการศึกษาในอนาคตเป็นไปได้อย่างตรงเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้บทบาทของการศึกษาเด่นชัดขึ้น และจะเป็นการศึกษาเพื่อสังคมไทยอย่างแท้จริง

เทคนิคเดลฟาย

ในการวางแผนการศึกษาในอนาคตนั้น ขั้นตอนที่สำคัญคือ การรวบรวมข้อมูลและจะต้องมีการวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลเสียก่อน แล้วเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาว่าอะไรเป็นปัญหาสำคัญ วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ อย่างกระจ่างชัด ซึ่งจะทำให้สามารถทำนายได้ว่าควร จะจัดการศึกษาอย่างไรในอนาคต ดังนั้นข้อมูลที่ได้จะต้องสำคัญมาก ต้องเชื่อถือได้และลึกซึ้งเพียงพอที่จะทำให้สามารถวางแผนการศึกษาในอนาคตได้ เพราะถ้าข้อมูลไม่ดีก็จะทำให้การวางแผนไม่ดีหรือผิดพลาดได้ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ทำนายเกี่ยวกับอนาคตได้วิธีหนึ่งคือ การใช้เทคนิคเดลฟาย (Dale Mann 1975: 122-129)

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523: 51-54) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย คือ กระบวนการเสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคน เกี่ยวกับความเป็นไปในอนาคตด้วยการตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอน เทคนิคนี้ไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้ในแต่ละคนมีผลกระทบบหรืออิทธิพลต่อการพิจารณาคัดสินของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้นผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนจะไม่ทราบว่าผู้ใดบ้างที่ได้รับการคัดเลือกเขาอยู่ในโครงการ และจะไม่ทราบว่าผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนมีความคิดเห็นในแต่ละข้ออย่างไร ผู้เข้าร่วมโครงการจะรู้เฉพาะคำตอบของตนเองเท่านั้น

โดยปกติแล้วกระบวนการวิจัยหรือการเสาะหาข้อมูล โดยใช้เทคนิคเคลฟายนี้จะทำ
ให้ผู้เชี่ยวชาญโครงการที่ได้รับการคัดเลือกไว้แล้วตอบแบบสอบถามเป็น 4 รอบ คือ

รอบแรก ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญโครงการกรอกในเรื่องที่ผู้วิจัย
ต้องการจะศึกษาหรือทราบความคิดเห็น

รอบที่สอง ผู้วิจัยจะนำข้อความที่ได้รับจากการตอบรอบแรกของผู้เชี่ยวชาญโครงการ
ทุกคน แล้วนำมารวมเข้าด้วยกัน ตลอดจนตัดทอนสิ่งซ้ำ ๆ กัน หรือสิ่งที่เกินต้องการออก
จากนั้นก็จัดทำเป็นแบบสอบถามแบบ Likert แล้วจัดส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญโครงการเลือกโดยให้
นำหนักตามลำดับความสำคัญของเรื่องต่าง ๆ

การสร้างแบบสอบถามในรอบที่สองนี้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดและยากที่สุดของการ
วิจัยโดยใช้เทคนิคเคลฟาย การดำเนินงานในขั้นนี้เป็นขั้นที่จะแสดงให้เห็นถึงความรู้ลึกของผู้
เชี่ยวชาญในโครงการว่าควรจะให้ความร่วมมือมากน้อยเพียงใด และพร้อมกันนั้นก็แสดงให้เห็น
ถึงข้อความที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นพื้นฐานการตัดสินใจโดยไม่รู้จักวาระไรขาดหายไป

รอบที่สาม ผู้วิจัยจะนำคำตอบที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญโครงการทั้งหมดมาหาค่าเฉลี่ย
ซึ่งโดยปกติกระทำในรูปมัธยฐาน (median) หรือฐานนิยม (mode) และ interquartile
แล้วจัดส่งแบบสอบถามเดิมไปให้ผู้เชี่ยวชาญโครงการแต่ละคนตอบ โดยในแบบสอบถามนี้จะ
แสดงให้เห็นว่าคำตอบเดิมในรอบที่สองของผู้เชี่ยวชาญโครงการแต่ละท่านนั้นเป็นอย่างไร มี
ความแตกต่างไปจากค่ามัธยฐาน (median) ของคำตอบทั้งหมดอย่างไร พร้อมกับให้ผู้
เชี่ยวชาญโครงการพิจารณาว่ามีความเห็นด้วยกับตำแหน่งของคำตอบที่ผู้เชี่ยวชาญโครงการเห็น
สอดคล้องตรงกันหรือไม่ หากไม่เห็นด้วยก็ให้แสดงเหตุผล แต่หากผู้ตอบไม่แสดงเหตุผลก็จะ
ถือว่าเห็นด้วยกับตำแหน่งของคำตอบดังกล่าว สำหรับคำตอบที่ได้รับจากแบบสอบถามในรอบ
นี้พบว่าผู้เชี่ยวชาญโครงการเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99) มีความคิดเห็นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

รอบที่สี่ ผู้วิจัยจะนำคำตอบที่ได้รับทั้งหมดมาหาค่ามัธยฐานและ interquartile
range ของแต่ละข้อ และตำแหน่งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญโครงการเห็นสอดคล้องตรงกันและค่า
ตอบของผู้เชี่ยวชาญโครงการนั้น จากนั้นจะส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญโครงการพิจารณาทบทวนในคำตอบ
อีกครั้ง จากการวิจัยที่ได้จัดทำมา การวิจัยจำนวนมากได้ทำการส่งแบบสอบถามในรอบที่สี่

ไปใหญ่เขารวมโครงการตอบทั้งนี้เพราะเท่าที่ผ่านมา จะมีความแตกต่างกันน้อยมากในความคิดเห็นที่ได้จากรอบที่ 3 และรอบที่ 4 และข้อมูลที่ได้อีกเพิ่มเติมนี้อาจไม่คุ้มกับความพยายามในการดำเนินการจัดทำนัก (Rasp Jr. อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์ 2523: 54)

จากคำตอบที่ได้รับ ผู้ทำการวิจัยก็จะได้นำข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการนำไปประกอบการวินิจฉัยสั่งการในเรื่องที่ต้องการ โดยข้อมูลที่ได้อีกจะแสดงถึงลำดับความสำคัญ อัตราร้อยละของความสอดคล้องและความไม่สอดคล้องกันของความคิดเห็น

จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัยเรื่อง "ทรรศนะของนักสังคมวิทยาไทยต่อการจัดประสบการณ์ในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2534" เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมวิทยา ที่มีต่อสภาพสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาภาคบังคับต่อไป

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย